

การสื่อสารทางการเมืองผ่าน TikTok เพื่อการต่อต้านรัฐบาล
บนโลกออนไลน์ ช่วงปี 2563 - 2564

Online Political Communication via TikTok Platform
to Oppose the Government during 2020 - 2021

[Received: April 7, 2023; Revised: May 27, 2023;

Accepted: May 30, 2023]

นภัสวรรณ รักษาใจ

นิสิตปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Napatsawan Rugsajai

Faculty of Political Science,

Chulalongkorn University

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Pitch Pongsawat

Assistant Professor,

Faculty of Political Science,

Chulalongkorn University

CORRESPONDING AUTHOR

Napatsawan Rugsajai, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Thailand.

Email: napatsawanrsj@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลบนอินเทอร์เน็ตผ่านสื่อสังคมออนไลน์ TikTok ในฐานะที่เป็นแพลตฟอร์มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น โดยศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ ด้วยแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิจัยเอกสาร เพื่อตอบคำถามดังต่อไปนี้ ประการแรก ปัจจัยที่มีส่วนทำให้สื่อสังคมออนไลน์ TikTok ถูกนำมาใช้สำหรับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบัน ประการที่สอง อุดมการณ์และวาทกรรมที่ขับเคลื่อนอยู่ภายในเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลที่ปรากฏบนแพลตฟอร์ม TikTok และประการสุดท้าย กระบวนการที่ฝ่ายรัฐใช้ในการจัดการกับการต่อต้านรัฐบาลที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบัน TikTok เป็นส่วนหนึ่งในหลาย ๆ แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่ถูกนำมาใช้สำหรับการประท้วงทางการเมืองในประเทศไทย โดย TikTok ทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รวมถึง TikTok ยังมีบทบาทในการทำหายอุดมการณ์ใหญ่ของรัฐด้วยอารมณ์ขัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการแสดงออกทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่น่ามาใช้สำหรับเสียดสีล้อเลียนรัฐและผู้มีอำนาจในสังคม นอกจากนี้ TikTok ยังเป็นแพลตฟอร์มที่ถูกควบคุมจากรัฐต่ำกว่าแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ประเภทอื่น ๆ แม้ว่าภาครัฐจะมีความพยายามในการรับมือกับการเมืองบนอินเทอร์เน็ตด้วยการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมการเผยแพร่เนื้อหาและการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาลและสถาบันกษัตริย์ก็ตาม บทความวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทั้งสองด้านของความสัมพันธ์ระหว่างอินเทอร์เน็ตกับสถาบันการเมืองและระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: TikTok; การสื่อสารทางการเมือง; การต่อต้านรัฐบาล

Abstract

The objective of this study is to examine the use of TikTok for political communication against the government in Thailand. Factors contributing to TikTok's use for political activism against the government, the role of anti-government protesters in driving ideology and political discourse on TikTok, and the government's efforts to control political content related to opposition on the internet are analyzed through the qualitative methodology. The study found that TikTok is one of the popular platforms used for criticizing the government, Prayut Chan-o-cha's government, and challenging its ideology through humor and entertainment during the coronavirus outbreak (COVID-19). Moreover, the study indicated that TikTok is also less regulated than other social media platforms, although the government has attempted to control content related to opposition. Thus, this study highlights the relationship between the Internet, political institutions, and democracy.

Keywords: TikTok; political communication; anti-government

บทนำ

ประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 ได้ขยายขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาสู่พื้นที่บนโลกอินเทอร์เน็ตมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการสื่อสารทางการเมืองและการณรงค์ทางการเมืองในปัจจุบันของพรรคการเมือง นักการเมือง รัฐบาล รวมถึงภาคประชาชน ล้วนแล้วสัมพันธ์กับการใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม พบว่ายังมีช่องว่างของการศึกษาเกี่ยวกับการเมืองบนพื้นที่อินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะการศึกษาบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ (social media) ในกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบต่าง ๆ งานโดยส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับการศึกษาสื่อสังคมออนไลน์ดั้งเดิมอย่าง Facebook และ Twitter ในขณะที่ TikTok ยังไม่ได้รับความสนใจ รวมถึงไม่ได้ถูกมองในฐานะที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง เนื่องจากแพลตฟอร์มดังกล่าวมีลักษณะการใช้งานเพื่อความบันเทิง และมีฐานผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยรุ่น ตลอดจนเป็นแพลตฟอร์มที่เพิ่งเปิดให้ใช้บริการได้ไม่นาน

TikTok เป็นแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่เปิดให้ใช้บริการอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2559 และเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดย TikTok เป็นแพลตฟอร์มในรูปแบบวิดีโอขนาดเล็ก (short video platform) ที่อนุญาตให้ผู้ใช้งานทุกคนที่มีโทรศัพท์มือถือ (smartphone) สามารถสร้างและแชร์วิดีโอเพื่อการโฆษณาและเผยแพร่เนื้อหาบนโลกอินเทอร์เน็ต โดยจะมีเสียงเพลงประกอบ และฟิลเตอร์เอฟเฟกต์ต่าง ๆ (feather effect) ที่สามารถนำมาใช้ประกอบให้การถ่ายวิดีโอมีลูกเล่นหรือสนุกมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ การนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบของวิดีโอจึงทำให้ TikTok แตกต่างจากแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์อื่น ๆ เนื่องจากคลิปวิดีโอสามารถสร้างสรรค์เนื้อหาได้ไม่จำกัด และเปิดกว้างมากกว่าการสื่อสารผ่านข้อความหรือตัวอักษรธรรมดา ๆ โดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา เริ่มปรากฏสัญญาณที่แสดงให้เห็นว่า TikTok เป็นหนึ่งในแพลตฟอร์มที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างปฏิเสธไม่ได้ เนื่องจากวิดีโอที่ถูกเผยแพร่ผ่าน TikTok มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางการเมืองอย่างเด่นชัด และเกี่ยวข้องกับการเมืองของผู้ใช้กลุ่มเล็ก ๆ ไปจนถึงนโยบายของรัฐในวงกว้าง (He, 2020) ยกตัวอย่างเช่น TikTok ถูกนำมาใช้ในการรณรงค์ต่อต้านอดีตประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ในเหตุการณ์ปราศรัยหาเสียงครั้งแรกของทรัมป์เมื่อปี 2020 โดย TikTok ทำหน้าที่ในการกระจายแคมเปญการต่อต้านทรัมป์ด้วยการสนับสนุนให้ผู้คนไปลงทะเบียนเข้าร่วมงานปราศรัยด้วยข้อมูลปลอม ซึ่งส่งผลให้งานในวันนั้นเหลือเก้าอี้ว่างเปล่าเป็นจำนวนมาก และสร้างความเสียหายครั้งใหญ่ให้กับสหรัฐอเมริกาและทรัมป์ (Herrman, 2020) หรือในกรณีของประเทศอินโดนีเซีย TikTok ถูกนำมาใช้ในการสนับสนุนการแก้ไขกฎหมายแรงงานฉบับใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2563 เช่นเดียวกันกับการประท้วงต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารในเมียนมา TikTok ถูกนำมาช่วยขยายเสียงของกลุ่มผู้ประท้วงที่เรียกร้องประชาธิปไตย (Jalli, 2021) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน TikTok ถูกแบน (ban) ในหลาย ๆ ประเทศ ทั้งสหรัฐอเมริกา แคนาดา รวมถึงสหภาพยุโรป อันเนื่องมาจากความกังวลด้านความมั่นคงและความปลอดภัยทางไซเบอร์ สาเหตุเพราะ TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ถูกพัฒนาภายใต้บริษัทสัญชาติจีน (Shepardson, 2023)

สำหรับในกรณีของประเทศไทย การเคลื่อนไหวประท้วงต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่ช่วงปี 2563 เป็นต้นมา TikTok เป็นอีกหนึ่งแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่เครือข่ายผู้ประท้วงและสนับสนุนการต่อต้านรัฐบาลนำมาใช้สำหรับการแสดงออกทางการเมือง โดยพบว่าผู้ใช้ TikTok ในประเทศไทย ได้ผลิตและเผยแพร่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองของการต่อต้านรัฐบาลมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น บัญชีผู้ใช้งาน TikTok รายหนึ่งชื่อว่า ‘@polynpoy’ ได้เผยแพร่คลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลข่าวสารการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยมุ่งไปที่ประเด็นเรื่องเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ความรุนแรงกับประชาชนเกินกว่าเหตุ รวมถึงประเด็นเรื่องการสลายการชุมนุม โดยคลิปวิดีโอดังกล่าวเป็นการประณามการกระทำของผู้ใช้อำนาจรัฐที่มีต่อประชาชน ไปพร้อม ๆ กับการนำเสนอถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยผ่านแฮชแท็ก #whats happening in thailand ให้ผู้ใช้งาน TikTok ทั่วโลกรับรู้และสามารถติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ หรือบัญชี TikTok ที่ชื่อว่า ‘@maiky1984’ เผยแพร่คลิปวิดีโอในรูปแบบของการลิปซิงค์ (lip sync) คำพูดและท่าทางของมวลชนฝ่ายตรงข้ามผู้ที่สนับสนุนรัฐบาลและระบอบการเมืองที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ที่มีการต่อว่ากลุ่มผู้ชุมนุมโดยใช้ถ้อยคำในลักษณะที่รุนแรง รวมถึงไม่เห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่ รวมถึงบัญชีผู้ใช้ TikTok ชื่อว่า ‘@yanmarchal’ ซึ่งเป็นบัญชีของยัน มาร์ชัล (Yan Marshall) ชาวฝรั่งเศสที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ได้เผยแพร่คลิปวิดีโอร้องเพลงเสียดสีคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ด้วยการนำเพลงคืนความสุขให้ประเทศไทยมาปรับเนื้อหาคำร้องใหม่ ซึ่งเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับเนื้อหาเดิมของต้นฉบับอย่างสิ้นเชิง

ภาพที่ 1 : ตัวอย่างคลิปวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาล

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวมีความน่าสนใจในการศึกษาอย่างน้อยสองประการ คือ ประการแรก ในแวดวงวิชาการไทย TikTok ยังไม่ได้ถูกนำมาพิจารณาในฐานะแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์รูปแบบใหม่สำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมือง งานวิชาการที่มีอยู่ให้ความสนใจ

กับการศึกษาบทบาทของ Facebook และ Twitter เป็นหลัก และสอง การศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันไม่สามารถพิจารณาโดยแยกขาดจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบนโลกอินเทอร์เน็ตได้ อินเทอร์เน็ตและพื้นที่กายภาพมีส่วนที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมถึงอินเทอร์เน็ตยังมีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่ของการต่อสู้ทางความคิด (war of position) ที่เปิดกว้างให้ฝ่ายต่าง ๆ สามารถช่วงชิงนิยามและให้ความหมายแปรเปลี่ยนไปตามวาทกรรม เนื่องจากอินเทอร์เน็ตเป็นสถาบันที่สามารถแพร่กระจายข่าวสารรวมถึงอุดมการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ตลอดจนสามารถท้าทายสถานการณ์ครองอำนาจนำ (counter-hegemony) ของรัฐและผู้มีอำนาจในสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีส่วนทำให้สื่อสังคมออนไลน์ TikTok ถูกนำมาใช้สำหรับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบัน
2. เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์และวาทกรรมที่ขับเคลื่อนอยู่ภายในเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาล ที่ปรากฏบนแพลตฟอร์ม TikTok
3. เพื่อศึกษากระบวนการที่ฝ่ายรัฐใช้ในการจัดการกับการต่อต้านรัฐบาลที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ออนไลน์ ทั้งในรูปแบบของการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับ TikTok ในการเมืองต่างประเทศ

ในสาขารัฐศาสตร์ของไทยนั้นยังไม่ปรากฏให้เห็นงานวิชาการที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาบทบาทของ TikTok มากนัก ในขณะที่งานวิชาการต่างประเทศเริ่มให้ความสำคัญกับการศึกษาบทบาทของ TikTok ในทิศทางทางการเมืองมากขึ้น โดยสามารถแบ่งประเภทของงานดังกล่าวตามข้อค้นพบ ดังต่อไปนี้

กลุ่มแรก งานศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่า TikTok เป็นแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมและมีอิทธิพลในกลุ่มคนรุ่นใหม่มากกว่าเจนเนอเรชันอื่น ๆ เช่น Zeng and Abidin (2021) ศึกษาบทบาทของ TikTok ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างรุ่น (intergenerational politics) ระหว่างเจนเนอเรชัน Z และ เจเนอเรชัน Boomers ที่ปรากฏให้เห็นผ่านการเคลื่อนไหวบนแพลตฟอร์ม TikTok โดยงานชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นว่าเจนเนอเรชัน Z ใช้แพลตฟอร์ม TikTok ในการแสดงออกถึงทัศนคติของตนเพื่อโต้ตอบกับเจนเนอเรชัน Boomers ในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกัน ตั้งแต่ประเด็นปัญหาเรื่องการใช้ชีวิต ประเด็นทางเพศ รวมถึงความคิดเห็นทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ เช่นเดียวกับ Sodani and Mendenhall (2021) ศึกษาอิทธิพลของ TikTok ที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและความสนใจในการเมืองของคนรุ่นใหม่ในอเมริกา

โดยงานดังกล่าวพบว่า TikTok มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนโลกออนไลน์ของวัยรุ่นอเมริกาที่สูงมาก โดยเฉพาะในแง่ของการเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางการเมือง แต่ทว่า TikTok กลับมีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยสำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนพื้นที่ออฟไลน์ของกลุ่มเยาวชน ดังนั้น จากผลการศึกษาข้างต้นจึงแสดงให้เห็นว่า TikTok เป็นแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่ถูกนำมาใช้ในทิศทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่หรือกลุ่มวัยรุ่นที่นำ TikTok มาใช้สำหรับการศึกษาและติดตามประเด็นปัญหาทางการเมือง รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบออนไลน์

กลุ่มที่สอง งานศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าอัลกอริทึมของ TikTok มีอิทธิพลต่อการสร้างสภาวะการแบ่งขั้วทางการเมือง (polarization) เช่น Carson (2021) ศึกษาการทำงานของระบบอัลกอริทึม TikTok ด้วยการสร้างบัญชี TikTok ขึ้นมาสองบัญชีเพื่อทดสอบประเด็นปัญหาดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่าเมื่อผู้ใช้ยิ่งชื่นชอบหรือค้นหาวีดิโอที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่งมากเท่าไร ยิ่งส่งผลทำให้ผู้ใช้มองเห็นอุดมการณ์ทางการเมืองแบบอื่น ๆ ลดลงตามไปด้วยเช่นกัน ดังนั้น TikTok จึงเป็นแพลตฟอร์มที่เอื้อต่อการเกิดห้องแห่งเสียงสะท้อน (echo chamber) บนโลกออนไลน์ เนื่องจากผู้ใช้รับรู้ข่าวสารและเนื้อหาทางการเมืองแต่เพียงด้านเดียวจากแพลตฟอร์มดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Heavner (2021) ที่วิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวด้วยการสำรวจ (survey) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ TikTok โดยพบว่าอัลกอริทึมของ TikTok ลดทอนความเป็นอิสระและการเปิดกว้างทางการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบนพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากตัวอัลกอริทึมของ TikTok มีการกรองและการจำกัดเนื้อหาที่ส่งผลทำให้วาทกรรมการเมืองบางอย่างไม่ได้รับความสนใจ รวมถึงมีแนวโน้มที่จะทำให้ผู้คนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างออกมา เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นส่วนเสียงน้อยและแปลกแยกจากเสียงส่วนใหญ่ในสังคม

อย่างไรก็ตาม การทำงานของระบบอัลกอริทึม TikTok ที่วิเคราะห์ความสนใจและความชื่นชอบของผู้ใช้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหา (content) มากกว่าการขึ้นอยู่กับเครือข่ายการเชื่อมต่อ (connection network) (Cervi et al., 2021: 272) ได้ส่งผลทำให้ TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่แตกต่างจากแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ประเภทอื่น ๆ ในเรื่องความสามารถในการแพร่กระจายของข้อมูลและเนื้อหา (spreadability) (Vijay & Gekker, 2021: 715) เนื่องจากระบบอัลกอริทึมของ TikTok มีลักษณะพิเศษที่ช่วยให้เนื้อหาต่าง ๆ สามารถเข้าถึงสาธารณะได้มากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับจำนวนของผู้ติดตาม (followers) แต่ขึ้นอยู่กับตัวเนื้อหาเป็นหลัก (Jalli, 2022) ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างจาก Facebook หรือ Instagram ที่มีกีดกันจากผู้ติดตาม และส่งผลทำให้เนื้อหาที่เผยแพร่บน TikTok สามารถเข้าถึงสาธารณะได้อย่างกว้างขวาง และกลายเป็นไวรัล (viral) ได้โดยที่ผู้ผลิตหรือผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงแต่อย่างใด

และกลุ่มที่สาม งานศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่า TikTok ไม่ได้เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เกิดการถกเถียงหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ใช้อินเทอร์เน็ตด้วยกัน เช่น Cervi et al. (2021) ศึกษาการใช้ TikTok ในการสื่อสารทางการเมืองของพรรคการเมืองในสเปน ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาโพสต์ที่ปรากฏบนบัญชี TikTok ของพรรคการเมือง โดยพบว่าโพสต์ของพรรคจำนวนกว่าร้อยละ 60 เป็นการส่งเสริมกิจกรรมของพรรค ในขณะที่

โพสต์ที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างพรรคกับประชาชนมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ดังนั้น ในแง่หนึ่งจึงสรุปได้ว่า TikTok ถูกนำมาใช้โดยพรรคการเมืองเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางการเมืองและเพื่อระดมผู้สนับสนุนที่มีสิทธิเลือกตั้ง แต่ทว่า TikTok ไม่ได้มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงเจรจาระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชน

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น แสดงให้เห็นว่างานวิชาการจำนวนหนึ่งเริ่มให้ความสนใจบทบาทและผลกระทบของ TikTok ในทางการเมือง ทว่าในแวดวงวิชาการไทยการศึกษาเกี่ยวกับ TikTok ยังมีอยู่น้อยมาก งานโดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในสาขาวิชาการตลาด และการบริหารธุรกิจเป็นหลัก ซึ่งในทางรัฐศาสตร์ยังไม่ปรากฏให้เห็นงานวิชาการที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาบทบาทของ TikTok ในทางการเมืองเท่าไรนัก มีเพียงบทวิเคราะห์ของเว็บไซต์สำนักข่าวออนไลน์ที่มีการกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวอย่างคร่าว ๆ และยังไม่เป็นระบบ ดังนั้น การศึกษาการใช้ TikTok เพื่อการต่อต้านรัฐบาลบนโลกออนไลน์ของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงอาจช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ TikTok ในฐานะแพลตฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองในปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของอินเทอร์เน็ตกับการเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของอินเทอร์เน็ตกับการเมืองเป็นแนวคิดที่ในทางวิชาการยังมีข้อถกเถียงกันอยู่มากเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทั้งสองตัวแปร โดยมีทั้งมุมมองที่เห็นว่าอินเทอร์เน็ตสร้างผลกระทบในเชิงบวกต่อสถาบันการเมือง กับมุมมองที่เห็นว่าอินเทอร์เน็ตนั้นสร้างผลกระทบในเชิงลบต่อสถาบันการเมืองและระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม มุมมองแรกเห็นว่าศักยภาพและความสามารถของอินเทอร์เน็ตมีคุณค่าที่สอดคล้องต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2562: 177-178) งานวิชาการจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นว่าการแสดงความคิดเห็นบนสื่อดิจิทัลช่วยสร้างช่องทางในการแสดงความคิดเห็น สร้างพลเมืองที่ตื่นรู้ (active citizen) และช่วยแก้ไขปัญหาด้านการเมือง โดยสร้างพื้นที่ใหม่ที่ไม่ใช่ขอบเขตดินแดน มีความเท่าเทียมและไม่ถูกควบคุมจากรัฐ เนื่องจากอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการให้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างต่อเนื่องในปริมาณที่ไม่จำกัด มีช่องทางการสื่อสารที่มากกว่า และสามารถส่งผ่านข้อมูลที่ทันสมัยได้ตลอดเวลาในต้นทุนที่ต่ำเมื่อเทียบกับการสื่อสารผ่านช่องทางอื่น ๆ อีกทั้งยังยากต่อการปิดกั้นและแทรกแซงจากรัฐบาล (Côté, 2004; Margolis, 2007; Rheingold, 1993; Shapiro, 1999; Shepardson, 2023; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2550: 119; ญัฐกานต์ กุลณรงค์, 2551)

ในขณะที่ งานวิชาการบางส่วนกลับมองว่า ถึงแม้ว่าอินเทอร์เน็ตจะทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น แต่ทว่าประชาชนจะประสบกับปัญหาการท่วมท้นของข่าวสารที่มีจำนวนมหาศาล อีกทั้งมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นเหมือนข้อมูลขยะ (Noveck, 2000: 23-25) รวมถึงประชาชนมีแนวโน้มที่จะใช้อินเทอร์เน็ตในทิศทางที่ไม่เหมาะสม เช่น การโพสต์ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงหรือการใส่ร้ายกันผ่านสื่อดิจิทัล (Fajemisin, 2012: 443-444) และยิ่งไปกว่านั้น อินเทอร์เน็ตอาจถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความขัดแย้งให้กับกลุ่มพลังที่ต่อต้านประชาธิปไตย (Sinpeng, 2021) ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของรัฐบาลและผู้มีอำนาจในการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) ควบคุมและตรวจสอบ (monitor) พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ต่อรัฐด้วยการ

บังคับใช้กฎหมายควบคุมอินเทอร์เน็ต (สาวตรี สุขศรี, 2555) ซึ่งส่งผลต่อการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก และการแสดงความคิดเห็นของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมถึงประเด็นที่ว่าอัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์อาจก่อให้เกิดสภาวะที่เรียกว่าห้องแห่งเสียงสะท้อน ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่ผู้คนสร้างกลุ่มเฉพาะสำหรับการแบ่งปันเนื้อหาและข่าวสารต่าง ๆ โดยเลือกบริโภคแต่ข้อมูลที่ยึดติดอยู่กับโลกทัศน์ของตน รวมถึงเพิกเฉยต่อข้อมูลที่ตนไม่เห็นด้วย และนำไปสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองในสังคมที่รุนแรงและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น (Cinelli et al., 2021) อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยนี้มุ่งสำรวจว่าอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ส่งเสริมหรือลดทอนคุณค่าของการประท้วงทางการเมืองของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาล รวมถึงส่งเสริมหรือลดทอนอำนาจของภาครัฐอย่างไร เพื่อสำรวจว่าในกรณีศึกษานี้อินเทอร์เน็ตและการเมืองมีความสัมพันธ์กันในทิศทางใด

แนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony)

การครองอำนาจนำเป็นแนวคิดของ Antonio Gramsci (1972) ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่า “อุดมการณ์” (ideology) โดยมองว่านอกจากชนชั้นปกครองหรือรัฐจะใช้อำนาจในรูปแบบของการบังคับใช้กฎหมาย (legislation) และอำนาจบีบบังคับ (coercion) แล้ว สิ่งสำคัญที่จะทำให้ชนชั้นนำได้รับการยอมรับและสามารถรักษอำนาจนั้นไว้ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า “การครองอำนาจนำ” (Sassoon, 1982: 13-14) ซึ่งหมายความว่า การที่ชนชั้นปกครองสามารถครอบงำความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม และทัศนคติของผู้คนในประชาสังคมได้โดยที่คนเหล่านั้นยินยอม (consent) และพร้อมใจยอมรับในอำนาจนำดังกล่าวอย่างไม่สงสัยหรือตั้งคำถาม (วัชรพล พุทธิรักษา, 2549: 28) ดังนั้น การครองอำนาจนำจึงเป็นวิธีการควบคุมมวลชนในลักษณะที่ไม่ใช่การบีบบังคับในเชิงกายภาพ แต่เป็นการควบคุมในระดับความคิดผ่านกระบวนการขัดเกลากายทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสื่อสารมวลชน (Scott, 1985: 315)

อย่างไรก็ตาม การครองอำนาจนำเป็นกระบวนการที่ไม่มีวันสิ้นสุด ไม่มีชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งหรือชุดความคิดใดชุดความคิดหนึ่งผูกขาดสถานะนำได้ตลอดเวลา และที่ใดก็ตามที่มีการครองอำนาจนำ ที่นั่นก็มักจะเกิดการต่อต้านท้าทายสถานการณ์ครองอำนาจนำ (counter-hegemony) อยู่เสมอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2551: 188) ด้วยเหตุนี้ ในทางปฏิบัติอำนาจนำของชนชั้นปกครองจึงมีโอกาสที่จะตกอยู่ในภาวะวิกฤต ซึ่งเกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น ชนชั้นปกครองสูญเสียศรัทธาและความเห็นพ้องในอำนาจของตนให้กับกลุ่มพลังอื่นที่สร้างชุดความเชื่อใหม่ขึ้นมาท้าทาย หรือกลุ่มพลังผู้ถูกกดขี่รับรู้ชุดข้อมูลใหม่ ๆ และก้าวข้ามออกจากความเฉื่อยชาทางการเมือง และลุกขึ้นท้าทายอำนาจของชนชั้นปกครองในที่สุด (Reed, 2012: 562-578)

นอกจากนี้ อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ยังมีส่วนทำให้การครองอำนาจนำของรัฐและชนชั้นนำมีปัญหา เนื่องจากศักยภาพของอินเทอร์เน็ตและสื่อสมัยใหม่ในยุคปัจจุบันสามารถแพร่กระจายข่าวสาร อุดมการณ์ทางการเมือง และความเชื่อต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ตลอดจนทำให้มวลชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่อาจเคยถูกปิดบังซ่อนเร้นจากรัฐและผู้มีอำนาจในสังคม ซึ่งส่งผลให้อำนาจนำของรัฐไม่สามารถแทรกซึมลงไปในพื้นที่ดังกล่าวได้อย่างทั่วถึงหรือครอบงำได้อย่างสมบูรณ์แบบ ด้วยเหตุนี้ อินเทอร์เน็ต

จึงมีความสำคัญในฐานะพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์การต่อต้านสถานการณ์ครองอำนาจนำของรัฐโดยหมู่ประชาชน บทความวิจัยชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท้าทายสถานการณ์ครองอำนาจนำของรัฐ ของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลที่ปรากฏบนแพลตฟอร์ม TikTok เพื่อทำความเข้าใจว่าอุดมการณ์และวาทกรรมอะไรบ้างที่ขับเคลื่อนอยู่ภายในการประท้วงต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในปัจจุบัน เนื่องจากการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ทางความคิดเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งของการต่อสู้ทางการเมือง

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative methodology) ด้วยแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากสื่อสังคมออนไลน์ TikTok และการวิจัยเอกสาร (documentary research) จากหนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ และข่าวต่าง ๆ เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การต่อต้านรัฐบาลบนแพลตฟอร์ม TikTok อย่างไรก็ตาม TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ยังไม่มีการพัฒนาเครื่องมือ (API) สำหรับการเข้าถึงหรือรวบรวมเนื้อหาบนแพลตฟอร์มดังกล่าวโดยเฉพาะ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผ่านการระบุคำเบื้องต้น (keyword) หรือแฮชแท็ก (hashtag) ที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาล เพื่อเข้าถึงคลิปวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์การต่อต้านรัฐบาลในรูปแบบต่าง ๆ ในช่วงปี 2563 - 2564 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ผู้ใช้ TikTok ในประเทศไทยมีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองอย่างเด่นชัด

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า การต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบันมีแฮชแท็กจำนวนมากถูกนำมาใช้สำหรับการสื่อสารทางการเมืองบนแพลตฟอร์ม TikTok โดยผู้วิจัยได้สืบค้นวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาลโดยเริ่มต้นการค้นหาจากแฮชแท็ก #เยาวชนปลดแอก เนื่องจากเยาวชนปลดแอก (Free Youth) เป็นเครือข่ายนิสิต นักศึกษาที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลในช่วงต้น รวมถึงยังพบว่าบนแพลตฟอร์ม TikTok แฮชแท็กดังกล่าวนอกจากจะเป็นแฮชแท็กที่มีความเกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบันโดยตรงแล้ว ยังเป็นแฮชแท็กที่มียอดเข้าชม (views) วิดีโอทั้งหมดที่ติดแฮชแท็กดังกล่าวในจำนวนที่สูงถึง 569.9 ล้านครั้ง (569,900,000 ล้าน) ซึ่งเป็นจำนวนที่ค่อนข้างสูงกว่าแฮชแท็กอื่น ๆ ที่ใช้สำหรับการต่อต้านรัฐบาล และจากการสืบค้นวิดีโอด้วยแฮชแท็กดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงแฮชแท็กอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่เครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลนำมาใช้ในการสื่อสารทางการเมืองบนแพลตฟอร์ม TikTok ยกตัวอย่างเช่น #ประยุทธ์ออกไป #รัฐบาลเฮงซวย #ผนงรจตม #สลายการชุมนุม #สลิ่มไม่ถูกใจสิ่งนี้ #คณะราษฎร2563 เป็นต้น

จากกระบวนการสืบค้นคลิปวิดีโอที่ได้ระบุไปข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถพบคลิปวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาลบนแพลตฟอร์ม TikTok จำนวนทั้งสิ้น 1,462 คลิปวิดีโอ โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการพิจารณาวิดีโอดังกล่าวโดยแบ่งออกเป็น 2 เกณฑ์ ได้แก่ 1) เกณฑ์ทางด้านเนื้อหา และ 2) เกณฑ์ทางด้านปริมาณ ในส่วนของเกณฑ์ทางด้านเนื้อหา ผู้วิจัยหมายความว่า เนื้อหาของคลิปวิดีโอที่มีการระบุ เกี่ยวข้อง หรือเชื่อมโยงกับการไม่ยอมรับ เรียกร้อง หรือแสดงความคิดเห็นในเชิงลบเกี่ยวกับรัฐบาล คนในคณะรัฐบาล รวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับรัฐบาลโดยตรง เช่น กองทัพ ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง สถาบัน

ทางการเมือง สถาบันกษัตริย์ หรือแม้กระทั่งเครือข่ายมวลชนที่ให้การสนับสนุนคณะรัฐบาล ในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการเมืองการปกครองไทย และเกณฑ์ทางด้านปริมาณ ผู้วิจัยหมายความว่า ความถี่ที่นิยมของคลิปวิดีโอ นั้น ๆ โดยพิจารณาจากระดับการตอบสนอง (engagement) ของวิดีโอ ได้แก่ จำนวนการกดถูกใจ (likes) การแสดงความคิดเห็น (comments) และการส่งต่อ (shares) วิดีโอ โดยผู้วิจัยจะพิจารณาเฉพาะคลิปวิดีโอที่มีระดับการตอบสนองรวมกันแล้วสูงตั้งแต่ 5,000 ขึ้นไป เนื่องจากตัวเลขเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าวิดีโอเหล่านั้นได้รับความนิยมแล้ว ยังแสดงให้เห็นอีกว่าวิดีโอดังกล่าวแพร่กระจายไปสู่สาธารณชนได้อย่างกว้างขวางด้วยเช่นกัน

ผลการวิจัย

การแสดงออกทางการเมืองและการต่อต้านรัฐบาลผ่าน TikTok

TikTok เป็นแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่ถูกนำมาใช้สำหรับการสื่อสารทางการเมืองของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลมากยิ่งขึ้น โดยปัจจัยที่มีส่วนทำให้ TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ถูกนำมาใช้ในปฏิบัติการทางการเมืองในปัจจุบันนี้ เกี่ยวข้องกับสถานะที่ช่องทางหรือพื้นที่ทางการเมืองถูกปิดกั้นจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) การประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อควบคุมการแพร่กระจายของโรคระบาด ได้ส่งผลกระทบต่อความคุ้มครองกิจกรรมทางการเมืองที่กำลังคุกรุ่นอยู่ในปัจจุบันด้วยเช่นกัน เนื่องจาก พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ เป็นกฎหมายที่ทำให้รัฐมีขอบเขตอำนาจมากกว่า พ.ร.บ.ควบคุมโรคติดต่อฯ (สราวุธ ทับทอง, 2563) โดยเฉพาะอำนาจในเรื่องการเคอร์ฟิว การสั่งปิดเมือง รวมถึงอำนาจเรื่องการห้ามชุมนุมทางการเมือง ด้วยเหตุนี้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ จึงกลายเป็นเครื่องมือของรัฐที่สามารถจำกัดการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนที่ต้องการชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาล และทางออกเดียวของข้อจำกัดดังกล่าวจึงนำมาสู่การประท้วงต่อต้านรัฐบาลที่เติบโตขึ้นบนโลกอินเทอร์เน็ตอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ในฐานะพื้นที่ใหม่ทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางการเมืองเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการอธิบายว่าทำไมผู้คนถึงหันมาใช้ TikTok ในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาล ทั้งนี้ ปัจจัยอื่น ๆ ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ TikTok ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นโดยเกี่ยวข้องกับประเด็นอย่างน้อย ๆ สามประการ ได้แก่

ประการแรก การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ส่งผลทำให้ผู้คนมีเวลาว่างจากการกักตัวหรือการอยู่บ้านมากขึ้น TikTok จึงเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมทางเลือกที่ผู้คนหันมาใช้เวลาบนแพลตฟอร์มดังกล่าวทั้งในฐานะผู้ผลิตเนื้อหาและผู้บริโภคเนื้อหา โดย TikTok เริ่มได้รับความนิยมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศตั้งแต่ช่วงเดือนเมษายน ปี 2563 ที่จำนวนการดาวน์โหลดแพลตฟอร์มดังกล่าวสูงมากกว่า 2,000 ล้านครั้ง และเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่โรคโควิดเริ่มแพร่ระบาดในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ดังนั้น ปัจจัยเรื่องการแพร่ระบาดของโรคติดต่อจึงเป็นตัวเร่งให้เกิดการดาวน์โหลดแพลตฟอร์ม TikTok ที่เพิ่มสูงขึ้น (Mohsin, 2022)

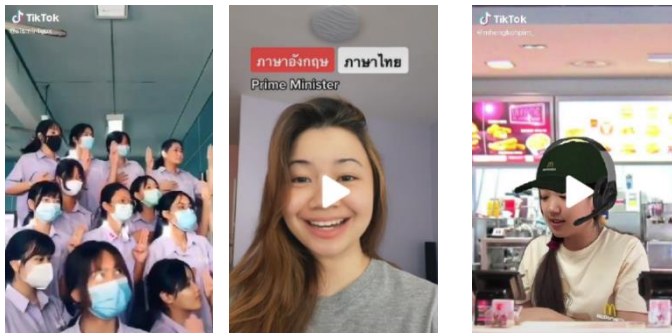
จากข้อมูลการใช้งาน TikTok ของประเทศไทยในปี 2565 พบว่าคนไทยเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้แพลตฟอร์มดังกล่าวมากเป็นอันดับ 8 ของโลก โดยมีจำนวนมากถึง 35.8 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 63.6 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป (ณัฐพล ม่วงท่า, 2565) และเมื่อเปรียบเทียบการใช้แพลตฟอร์ม TikTok ในระหว่างช่วงปี 2563 กับ ปี 2564 พบว่าในประเทศไทยมีการดาวน์โหลด TikTok เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 44 รวมถึงการใช้เวลาบนแพลตฟอร์มดังกล่าวของผู้ใช้แต่ละคนก็เพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 71 ด้วยเช่นกัน ตัวเลขดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นว่า TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเริ่มให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น (ธงชัย ชลศิริพงษ์, 2564)

ประการที่สอง เจเนอเรชัน (generation) มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกใช้แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ปัจจุบัน Facebook เริ่มไม่เป็นที่นิยมในกลุ่มวัยรุ่นมากเท่าแต่ก่อน สาเหตุหนึ่งมาจากตัวบริษัท Facebook หรือ Meta เอง และส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากการแข่งขันทางธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ โดยกลุ่มวัยรุ่นเห็นว่า Facebook ไม่ทันสมัย และเป็นพื้นที่ของคนช่วงอายุ 40 - 50 ปี คนกลุ่มเหล่านี้จึงไม่ได้รับประสบการณ์ที่ดีจากการใช้ Facebook และค่อย ๆ หมดความนิยมลง (กนกกรรย์ ธรรมชาติ, 2565) ประกอบกับ TikTok ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มที่กำลังได้รับความนิยมสูงมากขึ้นเรื่อย ๆ อยู่แล้ว จึงได้รับความสนใจและถูกนำมาใช้ในมิติอื่น ๆ มากยิ่งขึ้นไม่เว้นแม้แต่มิติทางการเมือง เนื่องจากกลุ่มวัยรุ่นหรือเจเนอเรชันใหม่คือกลุ่มพลังที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเมืองในยุคสมัยปัจจุบัน

และประการสุดท้าย TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่สามารถสร้างระดับการตอบสนอง (engagement) ได้ดีกว่าแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ประเภทอื่น ๆ เนื่องจากอัลกอริทึมของ TikTok มีลักษณะพิเศษที่ช่วยให้เนื้อหาที่ผู้ใช้เผยแพร่เข้าถึงสาธารณะได้อย่างกว้างขวาง โดยผู้ใช้ TikTok ไม่จำเป็นต้องมีจำนวนผู้ติดตามที่สูงหรือเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงบนโลกออนไลน์แต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ TikTok จึงตอบโจทย์การใช้งานของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่ต้องการทำให้เนื้อหาที่ตนเผยแพร่สามารถเข้าถึงผู้คนบนโลกออนไลน์ให้ได้มากที่สุด หรือได้รับการตอบสนองในระดับที่สูงทั้งจากจำนวนการถูกใจ การแสดงความคิดเห็น และการส่งต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางการเมืองที่จำเป็นต้องทำให้ประเด็นข้อเรียกร้องหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้รับความสนใจจากสังคมในวงกว้าง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่มีส่วนทำให้ TikTok ถูกนำมาใช้ในกิจกรรมทางการเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง แต่ทว่าเป็นผลมาจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างจากหลากหลายมิติมาประกอบกัน และนำมาสู่สภาพของการที่เครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลนำ TikTok มาใช้ในฐานะเครื่องมือสื่อสารทางการเมือง ตั้งแต่ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางการระบาดของโรคติดต่อ ปัจจัยทางด้านช่วงวัย รวมถึงปัจจัยทางด้านสื่อสังคมออนไลน์ ปัจจัยเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ TikTok กลายเป็นส่วนหนึ่งในแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่ถูกนำมาใช้สำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม คลิปวิดีโอแรก ๆ ที่เริ่มปรากฏให้เห็นสัญญาณของการนำ TikTok มาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองนั้น คือ คลิปวิดีโอของกลุ่มนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่ง สวมหน้ากากอนามัย ชูสัญลักษณ์สามนิ้วเครื่องหมายของการต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบัน

พร้อมกับเต้นและเคลื่อนไหวอย่างสนุกสนาน ทั้งนี้ คลิปวิดีโอดังกล่าวมีจำนวนการกดถูกใจสูงมากกว่า 260,000 ครั้ง และการส่งต่อสูงถึง 3,407 ครั้ง (@imerrymine, 2563)

ภาพที่ 2 : คลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง

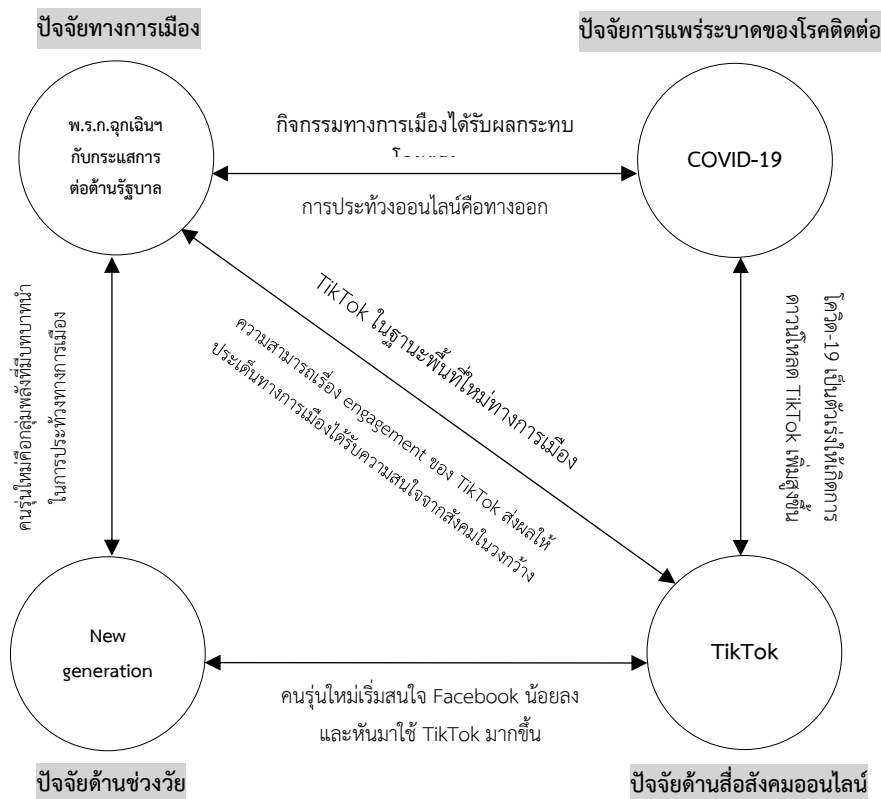
นอกเหนือจากนี้ การใช้ TikTok ในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลยังสัมพันธ์กับเรื่องการใช้ “อารมณ์ขัน” ในฐานะเครื่องมือประท้วงกับรัฐ โดยจะเห็นได้จากการที่ผู้ใช้ TikTok เผยแพร่คลิปวิดีโอในรูปแบบตลกขำขันหรือทำให้ผู้ที่ได้รับชมเนื้อหาสามารถหัวเราะได้ แม้ว่าประเด็นเหล่านั้นจะเป็นเรื่องการเมืองโดยตรงก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น การล้อเลียนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี รวมถึงคณะรัฐบาล โดยเปรียบเทียบกับสัตว์บางประเภท เช่น กระบือ ตัวเงินตัวทอง ไก่เน่า และเต่า (@jeansnyjn, 2564) การล้อเลียนผู้มีอำนาจโดยการเชื่อมโยงกับสัตว์ในลักษณะดังกล่าวเพื่อแทนสัญลักษณ์ของความฉ้อฉล ด้อยปัญญา ไร้ศักดิ์ศรี ไร้ประสิทธิภาพ และล้าหลัง เป็นมุขตลกที่ปรากฏร่วมกันในหลาย ๆ สังคมที่ผู้คนนำมาใช้สำหรับการขำล่อผู้มีอำนาจ (จินจิรา สมบัติพูนศิริ, 2558: 211) หรือแม้กระทั่งการเผยแพร่คลิปวิดีโอในรูปแบบของการแสดงสถานการณ์สมมติหรือการสวมบทบาทเพื่อเสียดสีและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เหตุการณ์บ้านเมือง หรือบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รูปแบบเหล่านี้นอกจากจะทำให้หัวเราะได้แล้วนั้นยังแอบแฝงไปด้วยสารการเมืองด้วยกันทั้งสิ้น ดังเช่น บัญชีผู้ใช้ TikTok ที่ชื่อว่า ‘@mhengkohpim’ เผยแพร่คลิปวิดีโอเสียดสีล้อเลียนการบริหารประเทศที่ไม่มีประสิทธิภาพของรัฐบาลผ่านการแสดงบทบาทสมมติในเชิงตลกขำขัน

“สวัสดีค่ะคุณประยุทธ์ รับอะไรดีคะ? ค่ะ ภาษีประชาชนหนึ่งนะคะ เสรีภาพของประชาชน ถ้าเพิ่มอีกสิบบาทยอดผู้ติดเชื่อจะเพิ่มสูงขึ้นกว่านี้อีกค่ะ รับมัยคะ ได้ค่ะ ทั้งหมดนี้นะคะก็ ... ประเทศไทยฉิบหายค่ะ เคียร์วอโบเสร์จักกรุ่นะคะ นี่ค่ะ เชิญลาออกทางด้านขวามือได้เลยค่ะ ขอบคุณค่ะ” (@mhengkohpim_, 2564)

ด้วยเหตุนี้ การสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบของวิดีโอผ่านแพลตฟอร์ม TikTok จึงให้ความรู้สึกรังเกียจของการเมืองที่ไม่ซีเรียส ไม่ใช่การเมืองแบบตรงไปตรงมาหรือเป็นการเมืองที่แอบแฝงไปด้วยเรื่องของความบันเทิง

เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งความบันเทิงที่ว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สามารถทำให้ผู้คนรู้สึกปลอดภัยจากอำนาจรัฐได้ในทางหนึ่ง รวมถึงส่งผลทำให้ผู้คนกล้าแสดงออกและหันมามีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการกระทำเล็ก ๆ น้อย ๆ มากยิ่งขึ้นแม้ว่าจะเป็นการแสดงออกในรูปแบบของการประท้วงออนไลน์ก็ตาม

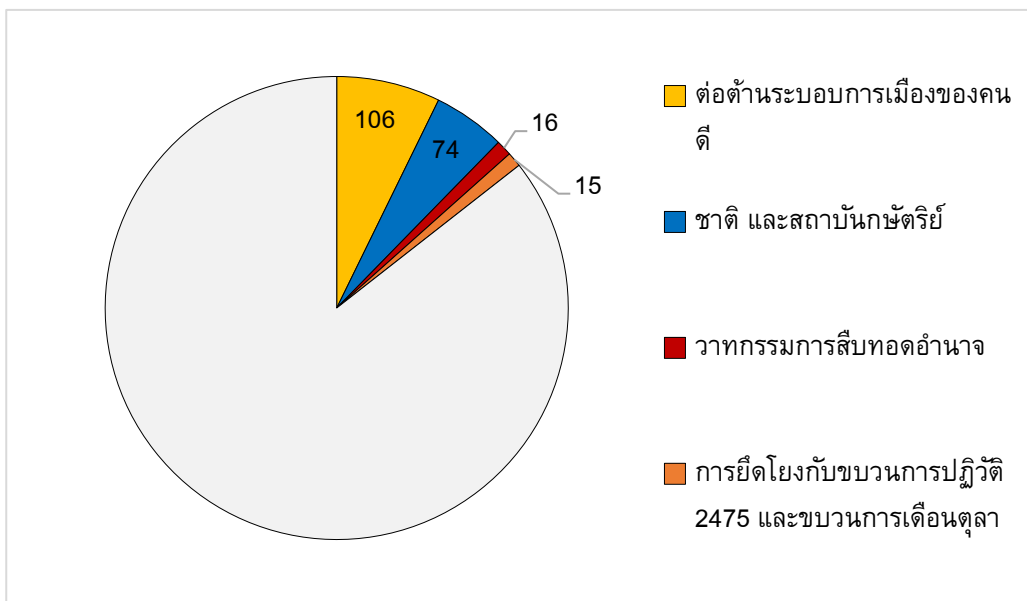
อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการประท้วงต่อต้านรัฐบาลจะยกระดับมาสู่การลงถนนประท้วง อันเนื่องมาจากรัฐบาลไม่มีท่าทีที่จะประกาศยกเลิก พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ แต่อย่างใด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า TikTok จะยุติบทบาทการใช้งานในฐานะช่องทางในการแสดงออกทางการเมืองเมื่อเกิดการลงถนน การประท้วงออนไลน์ผ่าน TikTok รวมถึงแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์อื่น ๆ ยังคงถูกใช้คู่ขนานไปกับการประท้วงบนท้องถนนของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาล ปรากฏการณ์เช่นนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองบนโลกออนไลน์มีบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมการประท้วงต่อต้านรัฐบาลที่เกิดขึ้นบนโลกแห่งความเป็นจริง ในฐานะที่เป็นทั้งพื้นที่ต่อต้านอำนาจรัฐ ที่อนุญาตให้ผู้คนสามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐ ชนชั้นนำ รวมถึงถกเถียงประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง รวมถึงโลกออนไลน์ยังเป็นพื้นที่สำหรับการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน และสร้างความผูกพันผ่านเป้าหมายที่ตรงกันของมวลชน ทำให้เกิดความรู้สึกของการเป็นพวกเดียวกันหรือเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการประท้วง ซึ่งนำมาสู่การรวมตัวเคลื่อนไหวประท้วงบนพื้นที่จริงในที่สุด

ภาพที่ 3 : ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนทำให้ TikTok ถูกนำมาใช้ในการกิจกรรมทางการเมือง

อุดมการณ์และวาทกรรมที่ขับเคลื่อนในการประท้วงต่อต้านรัฐบาล

จากการเก็บข้อมูลคลิปวิดีโอบนแพลตฟอร์ม TikTok ที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาลจำนวนทั้งสิ้น 1,462 คลิป ผู้วิจัยพบว่าในจำนวนคลิปเหล่านั้นสะท้อนให้เห็นถึงการท้าทายสถานการณ์ครองอำนาจนำของรัฐของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ การรื้อถอนอุดมการณ์กระแสหลักเรื่องชาติและสถาบันกษัตริย์ (74 วิดีโอ) วาทกรรมการสืบทอดอำนาจ (16 วิดีโอ) การยึดโยงกับขบวนการปฏิวัติ 2475 และขบวนการเดือนตุลา (15 วิดีโอ) และการต่อต้านระบอบการเมืองของคนดี (106 วิดีโอ) โดยแต่ละประเด็นมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 : ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการท้าทายสถานการณ์ครองอำนาจนำของรัฐและชนชั้นนำบน TikTok (ช่วงปี 2563 - 2564)

การรื้อถอนอุดมการณ์กระแสหลักเรื่องชาติและสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทย

ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นชุดอุดมการณ์ที่ครองอำนาจนำในสังคมไทยมาอย่างยาวนานผ่านกระบวนการต่าง ๆ ที่ส่งผลทำให้ชุดอุดมการณ์ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของคนในสังคม อย่างไรก็ตาม “ชาติ” เป็นวาทกรรมที่มีการถกเถียงกันอย่างมากในบริบทการเมืองปัจจุบัน รวมถึงมีการต่อเติมคำว่า ‘รัก’ หรือ ‘ซึ้ง’ นำหน้าคำดังกล่าวเพื่อโจมตีฝ่ายตรงข้าม รวมถึงเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ฝ่ายตน อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าซึ่งชาติเป็นวาทกรรมการเมืองที่ถูกนำมาใช้ในการโจมตีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองฝ่ายมีแนวความคิดและการให้ความหมายเกี่ยวกับความเป็นชาติที่แตกต่างกัน

“ทุกวันนี้คะ พยายามนิยามให้ทุกคนรู้ว่าชาติคือประชาชน เพราะฉะนั้นเรามาขึ้นอยู่กับตรงนี้ เรามายืนอยู่ในฐานะประชาชน เรามาสู้เพื่อประชาชน เพราะฉะนั้นเราไม่ได้ชิงชาติ แต่ว่าเราชิงเผด็จการคะ” (@bysonhy, 2563)

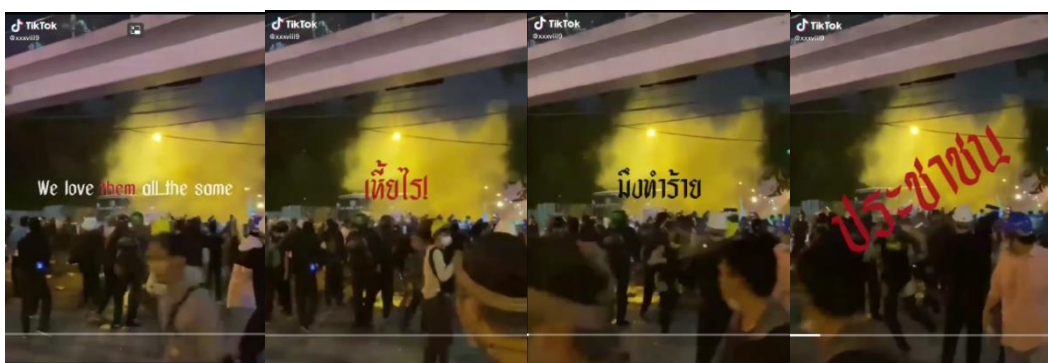
“เราต้องรักชาติใหม่ ชาติที่รักพยายามบอกให้เรารักรักรัก ต้องทำเพื่อชาติ ประยุทธ์พูดคำว่าชาติเยอะมาก ถ้าการรักชาติมันคือการมาด่าชาวบ้านว่าชิงชาติ ไล่เค้าออกไป ถ้าการรักชาตินำมาสู่การเอาคนมาแขวนบนต้นไม้ฆ่าแล้วทารุณกรรมเค้าจนตายแล้วเผาศพเค้าอะ จะรักชาติทำไม ชาติที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอะมันน่ารักขนาดไหนกันเชียววะ ถ้าเกิดว่าชาติเรียกร้องให้เราเอาอนาคตและปัจจุบันของเราไปเป็นเครื่องบูชาชาติในอดีต และไม่สนใจใยดีอนาคตและปัจจุบันของเราเลยอะ ณ วันที่ที่เด็ก ๆ เค้าออก เพราะเค้ารู้สึกว่าการจ่ายไปกับการบูชาอดีตที่เรียกว่าชาติมันแพงเกินไปแล้ว เศรษฐกิจแบบนี้ คนตายจากโควิดแบบนี้ สถานการณ์ที่คุณต้องเผชิญ คุณภาพชีวิตที่คุณเผชิญ ถ้าสิ่งนี้ทั้งหมดเลยอะมันยังไม่เปลี่ยนแปลงไปเพราะว่าเราจำเป็นต้องเอาชีวิตไปบูชาสิ่งที่เรียกว่าชาติอะ เลิกใหม่ กลับมารักมนุษย์ใหม่ กลับมารักคนไทยใหม่อะ” (@growninthedarkage, 2565)

ชาติตามมุมมองของรัฐ หมายความว่า รัฐเท่ากับชาติหรือชาติเท่ากับตัวของรัฐเอง จึงทำให้เมื่อเกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาล ฝ่ายต่อต้านรัฐจึงถูกมองในฐานะขบวนการชิงชาติไปโดยปริยาย เนื่องจากความมั่นคงของชาติในสายตาของรัฐนั้นหมายถึงความมั่นคงของคณะรัฐบาล นอกเหนือจากนี้ ยังปรากฏวัฒนธรรมความคิดที่ว่ากษัตริย์อยู่ในฐานะเท่าเทียมกันกับชาติ การจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินนั้นขึ้นตรงกับความรักชาติ ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลนี้เป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นว่าชาติหมายความว่าถึงเฉพาะแค่ขั้นขั้นนี้ ในขณะที่ยังขาดความหมายของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาล หมายถึง การที่ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของประเทศชาติ ประชาชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสิ่งต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตของประเทศชาติได้โดยตรง รวมถึงรัฐไม่ได้มีอำนาจในการกระทำการต่าง ๆ โดยปราศจากความต้องการและผลประโยชน์ของประชาชน ชาติในแง่จึงไม่ได้เกิดขึ้นผ่านการสร้างความหมายจากคนเพียงคนเดียวหรือคนเพียงกลุ่มเดียว แต่ทว่าเป็นแนวความคิดที่ผนวกเอาคนในประเทศชาติมาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการนิยามความเป็นชาติไทย ดังเช่นข้อความที่ว่า “ชาติ ศาสนา ประชาชน” หรือ “ชาติ เสรีภาพ ประชาชน” (@p_plustar, 2563) ข้อความเหล่านี้สะท้อนให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับการรื้อถอนความหมายเรื่องชาติของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบัน

สถาบันกษัตริย์ คือ หนึ่งในข้อเรียกร้องทางการเมืองของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลที่มีความพยายามในการรื้อถอนความคิดเกี่ยวกับบทบาทและสถานะ “เหนือการเมือง” (above politics) ของสถาบันกษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2562: 13-15) โดยต้องการเปลี่ยนแปลงจาก “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” มาสู่การเป็น “ระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ” ซึ่งหมายความว่า การที่กษัตริย์และประชาชนอยู่ภายใต้การกำกับของกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ยิ่งการเรียกร้องให้สถาบันกษัตริย์สามารถตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ และอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมาย เพื่อไม่ให้ดำรงอยู่เหนือชนชั้นอื่น ๆ ในสังคม รวมถึงเพื่อทำให้สถาบันกษัตริย์เป็นกลางทางการเมืองและไม่เลือกฝักฝ่ายทางการเมืองฝ่ายใด

จากการสำรวจคลิปวิดีโอจากแพลตฟอร์ม TikTok พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ภายในเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลเริ่มเสื่อมความนิยมลงอย่างมาก โดยสะท้อนให้เห็นได้จากเนื้อหาของคลิปวิดีโอต่าง ๆ ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์อย่างเปิดเผย รวมถึงเนื้อหาบางส่วนแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อสถาบันกษัตริย์เปลี่ยนแปลงไป ยกตัวอย่างเช่น การนำพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 10 ที่ว่า “กลัวมาก เก่งมาก ชอบใจ” หรือ “We love them all the same” มาใช้เป็นมีม (meme) การเมืองเพื่อเสียดสีสถาบันกษัตริย์ในแง่ของความไม่เป็นกลางทางการเมือง (@___ 1991.s, 2564)

ภาพที่ 5 : คลิปวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับการรื้อถอนอุดมการณ์เรื่องสถาบันกษัตริย์

อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการรื้อถอนสถานะนำของสถาบันกษัตริย์ที่ปรากฏบน TikTok มีสาเหตุที่เกี่ยวข้องกันอย่างน้อยสองประการ ได้แก่ ประการแรก การสวรรคตของรัชกาลที่ 9 มีส่วนทำให้สถานะการครองอำนาจนำของสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลทำให้สังคมไทยมีการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์เพิ่มสูงขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นเรื่องการเซ็นรองรับการรัฐประหารในอดีต หรือแม้กระทั่งการกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 8 เป็นต้น (@tiktoklookmee, 2563) ในขณะเดียวกัน การขึ้นครองราชย์ของรัชกาลที่ 10 ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่มีภาพลักษณ์แตกต่างจากรัชกาลก่อนอย่างสิ้นเชิง ได้ส่งผลทำให้สังคมไทยมีการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์อย่างตรงไปตรงมาและเปิดเผยในที่สาธารณะอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นเรื่องการใช้พระชนม์ชีพส่วนพระองค์อยู่ต่างแดนเป็นระยะเวลายาวนาน หรือประเด็นเรื่องงบประมาณของสถาบันกษัตริย์ที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี ฯลฯ (@mr.tee003, 2563) เหล่านี้เป็นประเด็นที่ถูกตั้งคำถามจากสังคมมากยิ่งขึ้น และมีส่วนทำให้สถาบันกษัตริย์ในสังคมไทยยุคปัจจุบันกำลังเผชิญกับวิกฤตการสูญเสียความศรัทธาในหมู่ประชาชนบางส่วนในสังคม

วาทกรรมการสืบทอดอำนาจ

แม้ว่าการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 มีนาคม ปี 2562 จะเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่ทำให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) กลายมาเป็นรัฐบาลที่ได้มาซึ่งอำนาจตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย แต่ทว่าเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลกลับมองว่ารัฐบาลประยุทธ์ไม่ได้อยู่ในฐานะที่มีความชอบธรรมและไม่ใช่อำนาจประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แม้ว่าจะผ่านกระบวนการเลือกตั้งมาแล้วก็ตาม เนื่องจากคณะรัฐประหารใช้อำนาจและกลไกต่าง ๆ ที่ทำให้ คสช. ได้เปรียบคู่แข่งทางการเมือง ซึ่งเป็นการสืบทอดอำนาจจากคณะรัฐประหารมาสู่การเป็นคณะรัฐบาลบริหารประเทศอย่างเต็มตัว ยกตัวอย่างเช่น การจัดตั้งพรรคพลังประชารัฐซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่เป็นปัจจัยหลักในการอยู่ในอำนาจต่อของ คสช. การให้อำนาจแก่สมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) มีสิทธิโหวตเลือกนายกรัฐมนตรี เป็นกลไกทางอำนาจที่ทำให้หัวหน้า คสช. มีแต้มต่อคู่แข่งทางการเมืองพรรคอื่น ๆ ในกระบวนการแข่งขันเลือกตั้ง การออกแบบระบบการเลือกตั้งรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าระบบจัดสรรปันส่วนผสม (Mixed Member Apportionment - MMA) ที่มีส่วนช่วยในการลดทอนอิทธิพลของพรรคขนาดใหญ่ และทำให้พรรคขนาดกลางและเล็กเข้ามามีที่นั่งในสภาเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการเอื้อประโยชน์และสร้างโอกาสให้แก่ คสช. ในการเข้าไปเจรจาต่อรองเพื่อรวบรวมเสียงในการจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้ง (ไอลอว์, 2561) ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวจึงไม่ใช่ตัวชี้วัดของความเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากเผด็จการก็สามารถใช้การเลือกตั้งเป็นเครื่องมือเพื่อลดแรงกดดันจากสังคม รวมถึงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่คณะของตน

“รัฐธรรมนูญคือกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งในนั้นมันก็เขียนวิธีเลือกนายกฯ เอาไว้ด้วย ซึ่งตอน คสช. ที่มีประยุทธ์เป็นหัวหน้าเข้ามายึดอำนาจมันก็ฉีกรัฐธรรมนูญอันเก่าทิ้ง แล้วเขียนอันที่เราใช้อยู่ปัจจุบันคือ รัฐธรรมนูญ 60 ขึ้นมา แล้วก็ตั้ง สว. ที่มีอายุการทำงาน 5 ปี เห็นอะไรปะ คราว ๆ คือ สองอย่างเนี่ยทำให้เกิดระบอบประยุทธ์ขึ้นมา เมื่อก่อนมีแค่ สส. ที่จะเลือกนายกฯ ได้ แต่รัฐธรรมนูญ 60 มันไปเพิ่มอำนาจให้ สว. ก็มีสิทธิ์มาเลือกนายกฯ ได้ ย้อนกลับไป สว. มาจากไหน มาจากการแต่งตั้งกันเองจาก คสช. จำ นายกฯ มีอายุงาน 4 ปี ใช่ปะ แต่พอ สว. มีอายุงาน 5 ปี แสดงว่าเลือกตั้งครั้งหน้า สว. ชุดนี้ ก็มีสิทธิ์จะกลับมาเลือกนายกฯ เหมือนเดิมละ สิ่งที่เกิดขึ้นครั้งก่อนคือ สว. ที่แต่งตั้งโดย คสช. กลับมาเลือกหัวหน้า คสช. เป็นนายก เป็นที่มาของการปิดสวิทช์ สว. เพื่อหยุดการสืบทอดอำนาจ ไม่ให้เหตุการณ์แบบนี้มันเกิดขึ้นอีก และสิ่งที่เราทำได้คือการไปลงชื่อแก้รัฐธรรมนูญฉบับนี้” (@unknowxxn, 2564)

การยึดโยงกับขบวนการปฏิวัติ 2475 และขบวนการคนเดือนตุลา

จากการสำรวจคลิปวิดีโอบนแพลตฟอร์ม TikTok ผู้วิจัยพบว่าคลิปจำนวนหนึ่งมีการนำเสนอเนื้อหาโดยเชื่อมโยงกับขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการคนเดือนตุลาทั้งในแง่บทบาทของผู้กระทำการที่เป็นกลุ่มพลังการเมืองเดียวกัน รวมถึงบริบทการต่อสู้ทางการเมืองที่เป็นการต่อสู้กับเผด็จการทหารเช่นเดียวกัน (@aree_aroi, 2563) อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในเดือนตุลา

ไม่ใช่อุดมการณ์หลักที่ขับเคลื่อนอยู่ภายในเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ในปัจจุบัน เนื่องจากขบวนการฯ ในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ไม่เคยมองกษัตริย์ในฐานะที่เป็นศัตรูการเมือง (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2556 : 395) แต่ทว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในปัจจุบันนั้นกษัตริย์คือคู่ขัดแย้งโดยตรงของ เครือข่ายนิสิต นักศึกษา และภาคประชาชนบางส่วน ดังนั้น อุดมการณ์ที่ขับเคลื่อนอยู่ภายในการต่อสู้ทางการเมืองปัจจุบันจึงอยู่ภายใต้ความคิดและอุดมการณ์ของการปฏิวัติ 2475 ที่การต่อสู้กับเจ้าหรือชนชั้นนำ คือ วาระสำคัญของการรื้อถอนโครงสร้างการเมืองใหม่เพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและแท้จริง

ภาพที่ 6 : การยึดโยงกับขบวนการปฏิวัติ 2475 และขบวนการ 14 ตุลาคม 2516

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลมีความพยายามในการนำตัวเองไปยึดโยงและเชื่อมโยงกับขบวนการปฏิวัติ 2475 อย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การประกาศจัดตั้งกลุ่มเพื่อนำการเคลื่อนไหวโดยใช้ชื่อว่าคณะราษฎร 2563 การนำหมุดคณะราษฎรมาใช้เป็นสัญลักษณ์สำหรับการต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบัน (@maomomoo, 2563) ตลอดจนการนำประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 มาใช้เป็นต้นแบบในการประกาศจุดยืนการชุมนุมประท้วงทางการเมือง

การต่อต้านระบอบการเมืองของคนดี

วาทกรรมคนดีเป็นวาทกรรมที่มีอิทธิพลมากในสังคมไทย โดยเฉพาะในหมู่คนบางกลุ่มของสังคมที่มีการสถาปนาระบอบการเมืองของคนดี (politics of good) เพื่อนำมาใช้สำหรับอ้างความชอบธรรมในการกระทำของฝ่ายตน ซึ่งปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในการเมืองของฝ่ายขวาหรือกลุ่มคนที่ต่อต้านประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ระบบคิดที่อยู่เบื้องหลังการประท้วงต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบันเห็นว่า การเป็นคนดีไม่ใช่คุณสมบัติที่เพียงพอต่อการทำหน้าที่ในฐานะผู้บริหารประเทศ คณะรัฐบาลและรัฐมนตรีควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งนั้น ๆ อย่างแท้จริง ดังนั้น การที่ทหารเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองและการบริหารประเทศจึงเป็นเรื่องที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง เนื่องจากทหารไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ

บริหารจัดการประเทศมากเท่ากับนักการเมืองอาชีพ รวมถึงธรรมชาติขององค์กรทหารเองที่มีลักษณะรวมศูนย์ เป็นการบังคับบัญชาจากบนลงล่าง ซึ่งเป็นวิธีที่ห่างไกลจากหลักการของประชาธิปไตยอยู่พอสมควร ทหารจึงควรทำหน้าที่ในฐานะผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติมากกว่าการเข้ามาแทรกแซงการบริหารโดยตรง

นอกเหนือจากนี้ คนดีไม่ได้นำมาซึ่งระบบการเมืองที่ดี แต่ทว่าระบบที่ดีต่างหากที่จะเป็นกลไกและกระบวนการที่เปิดทางให้การกระทำที่ดีเกิดขึ้นมากที่สุด (อดิรุจ ตือระ, 2564) ซึ่งการเมืองแบบประชาธิปไตยได้มีการวางรากฐานหรือการออกแบบระบบตรวจสอบเพื่อเป็นหลักประกันให้แก่สังคม ทำให้ไม่ว่าใครก็ตามที่ขึ้นมาใช้อำนาจจะต้องถูกตรวจสอบ ถ่วงดุล และถูกวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565: 127) ด้วยเหตุนี้ การแสวงหาระบบที่ดีโดยเริ่มต้นจากการวางรากฐานผ่านสิ่งที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญ จึงเป็นสิ่งสำคัญอันดับต้น ๆ ที่เครือข่ายผู้ประท้วงพยายามเรียกร้องเพื่อสร้างและจัดระเบียบผู้ที่เข้าสู่อำนาจทางการเมืองและยิ่งไปกว่านั้น คนดีไม่มีอยู่จริง แต่ทว่าเป็นวาทกรรมทางการเมืองที่สร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ต้องการมีอำนาจทางการเมืองหรือเพื่อเป้าหมายทางการเมืองเรื่องต่าง ๆ โดยในบริบทของสังคมไทย ความเป็นคนดียังถูกผูกโยงเข้ากับชุดอุดมการณ์กระแสหลักชาติ ศาสนา และสถาบันกษัตริย์ กล่าวคือ การรักชาติและการจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์เป็นเครื่องหมายบ่งชี้ของการเป็นคนดี ซึ่งตัวแบบดังกล่าวได้ลดทอนความชอบธรรมของกฎกติกาตามระบอบประชาธิปไตย โดยทำให้วิธีการอื่น ๆ นอกกระบบประชาธิปไตยได้รับการยอมรับหรือถูกยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2560) ยกตัวอย่างเช่น การอ้างว่าตนนั้นเป็นผู้นำที่ดี รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ แม้ว่าที่มาของอำนาจจะมาจากการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลประชาธิปไตยก็ตาม หรือแม้กระทั่งการอ้างความชอบธรรมในปฏิบัติการสลายการชุมนุมของกลุ่มผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาล จากข้อความที่ว่า “ทหารของพระราชา และตำรวจของประชาชน (คนดี) รวมพลัง พร้อมปกป้องรักษา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสถานที่สำคัญของชาติ” ข้อความดังกล่าวทำให้ฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลกลายเป็นกลุ่มคนที่แตกต่างจากสังคมโดยรวมหรือเป็นคู่ตรงข้ามกับสิ่งที่เรียกว่า “คนดี”

“ตำรวจของประชาชนในวงเล็บคนดี คนดีคืออะไร และยังไม่ต้องเป็นคนดี แล้วตำรวจก็กินภาษีประชาชนทุกคนไม่ใช่หรือ... แล้วปกป้องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องใช้ภาษีงบประมาณของประชาชนด้วยมั๊ยครับ เราไม่ต้องปกป้องประชาชนกันแล้วหรือ” (@growninthedarkage, 2564)

กระบวนการของรัฐในการควบคุมการต่อต้านบนพื้นที่อินเทอร์เน็ต

ในทางกลับกันของการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือประท้วงกับรัฐบาล ได้ส่งผลทำให้ภาครัฐหันมาให้ความสำคัญกับการควบคุมกิจกรรมการเมืองบนพื้นที่อินเทอร์เน็ตมากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ของการดำเนินคดีกับบุคคลที่เผยแพร่เนื้อหาบนสื่อสังคมออนไลน์ การควบคุมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนบนโลกอินเทอร์เน็ต ตลอดจนบทบาทของภาคประชาชนบางส่วนที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการทำงานของภาครัฐในเรื่องการกำกับ ดูแล และควบคุมการเมืองบนอินเทอร์เน็ต

จากการศึกษาพบว่าเนื้อหาที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตที่มักถูกดำเนินคดีความทางการเมืองนั้นประกอบไปด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาล และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านสถาบันกษัตริย์ โดยพบว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 คือ กลไกหลักที่รัฐใช้ในการควบคุมเนื้อหาและจำกัดการแสดงออกที่ไม่พึงประสงค์ต่อรัฐออกจากระบบและเครือข่ายคอมพิวเตอร์ อย่างไรก็ตาม ความพิเศษอย่างหนึ่งของการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว คือ รัฐมักนำเอามาตรา 14 ตาม พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ มาบังคับใช้ควบคู่กันกับกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงหรือการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 112 ความผิดฐานหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ตาม และมาตรา 116 ความผิดฐานยุยงปลุกปั่น เพื่อจำกัดเสรีภาพการแสดงออกและการต่อต้านรัฐบาลของประชาชนบนโลกออนไลน์

ปัจจัยที่มีส่วนทำให้กฎหมายมาตรา 112 ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางนั้นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้ หนึ่ง การตีความกฎหมายมาตรา 112 อย่างกว้างขวางและเอาผิดกับการกระทำหลากหลายรูปแบบอย่างไม่มีขอบเขต ตั้งแต่อดีตถึงสมัย พระบรมวงศานุวงศ์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ หรือแม้กระทั่งโครงการในพระราชดำริ ฯลฯ ลักษณะเหล่านี้อยู่นอกเหนือขอบเขตและไม่เข้าข่ายความผิดตามมาตรา 112 ซึ่งส่งผลทำให้ในบางครั้งกฎหมายมาตรา 112 ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับกลั่นแกล้งฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง และสอง การที่บุคคลทั่วไปทุกคนสามารถเป็นผู้กล่าวโทษให้ดำเนินคดีมาตรา 112 ได้โดยไม่ต้องให้ผู้เสียหายเป็นคนเริ่มต้นคดี เป็นลักษณะเฉพาะของกฎหมายอาญาแผ่นดินที่ส่งผลให้มีการกล่าวโทษกันในคดีมาตรา 112 เพิ่มขึ้นจำนวนมาก จนเรียกได้ว่าเป็นยุคสมัยที่มีการนำกฎหมายมาตรา 112 มาบังคับใช้สูงที่สุดในประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม การแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาลและสถาบันกษัตริย์บนอินเทอร์เน็ต พบว่าแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง Facebook, Twitter, LINE, Instagram, TikTok หรือแม้กระทั่ง YouTube ล้วนตกอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลการเมืองบนอินเทอร์เน็ตของรัฐบาลด้วยกันทั้งสิ้น โดย Facebook และ Twitter เป็นสื่อสังคมออนไลน์ลำดับต้น ๆ ที่มีสถิติการแจ้งความดำเนินคดีสูงกว่าสื่อสังคมออนไลน์ประเภทอื่น ๆ (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2566a) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ TikTok แล้วนั้นพบว่าปัจจุบันมีการแจ้งดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองบนแพลตฟอร์มดังกล่าวเพียงแค่ 5 กรณี ได้แก่

กรณีแรก ลลิตา มีสุข ถูกนายอภิวัฒน์ ชันทอง แจ้งความเอาผิดในข้อหาหมิ่นประมาทกษัตริย์ ตามมาตรา 112 และ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ มาตรา 14(3) เนื่องจากโพสต์คลิปวิดีโอที่ปรากฏภาพและเสียงวิพากษ์วิจารณ์การบริหารจัดการโควิด-19 ของรัฐบาลลงบน TikTok โดยมีเนื้อหาบางส่วนที่กระทบต่อสถาบันกษัตริย์ (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2564)

กรณีที่สอง อาร์ม (สงวนชื่อสกุลจริง) ถูกนายพุทธ พุทธิสสะ แจ้งความเอาผิดในข้อหาหมิ่นประมาทกษัตริย์ ตามมาตรา 112 เนื่องจากเผยแพร่คลิปวิดีโอพุดคุยหยอกล้อกับสัตว์เลี้ยงลง TikTok ซึ่งต่อมาพนักงานอัยการได้มีคำสั่งฟ้องคดีแจ้งข้อหาตามมาตรา 112 และ มาตรา 14 ตาม พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ โดยมีการ

บรรยายสรุปคำฟ้องว่า “ถ้อยคำของจำเลยเป็นการจาบจ้วงหมิ่นประมาท ใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม ดูหมิ่น และแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ ทำให้รัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 พระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน เสื่อมเสียพระเกียรติยศ ชื่อเสียง เกียรติคุณ ” (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2566b)

กรณีที่สามและสี่ ธิดา (นามสมมติ) นักศึกษาชั้นปีที่ 4 และสายชล (นามสมมติ) ภูณายชุมพล ศรีวิชัยปัก แจ้งความเอาผิดในข้อหาหมิ่นประมาทกษัตริย์ ตามมาตรา 112 อันเนื่องมาจากเผยแพร่คลิปวิดีโอลิงค์เพลงที่มีเนื้อหาต่อต้านสถาบันกษัตริย์ลง TikTok อย่างไรก็ดี ทั้งสองกรณีพนักงานอัยการได้มีคำสั่งฟ้องคดีด้วยข้อหาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 และ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ โดยอัยการบรรยายฟ้องคดีสรุปตรงกันว่า “จำเลยได้โพสต์วิดีโอลงในแอปพลิเคชัน TikTok โดยการลิ้งค์หรือการขยับปากตามเสียงเพลง โดยมีเนื้อหาไม่ตรงกับเพลงที่แท้จริงเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ และเมื่อบุคคลทั่วไปได้รับชมวิดีโอทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าในหลวงรัชกาลที่ 10 มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม” (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2565b)

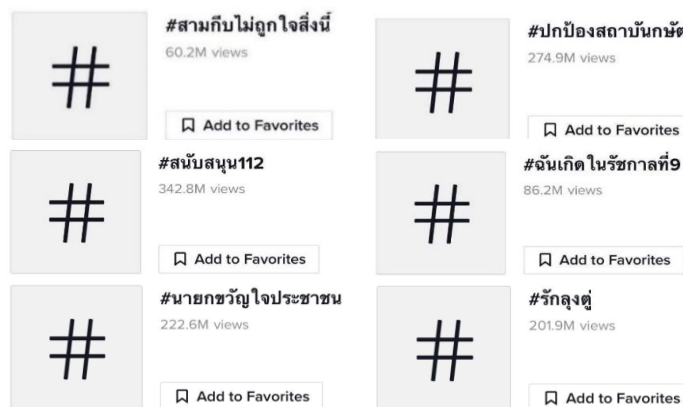
และกรณีสุดท้าย กิตติคุณ ธรรมกิติราษฎร์, อนิวัต ประทุมถิ่น และธิดาพร ชาวคูเวียง ภูณายศรีสุวรรณ จรรยา แจ้งข้อหาความผิดตามมาตรา 112 อันเนื่องมาจากโพสต์คลิปวิดีโอโปรโมทแคมเปญลดราคาสินค้าของลาซาด้า ลงบนเว็บไซต์ Lazada และแพลตฟอร์ม TikTok อันเนื่องมาจากโพสต์คลิปที่มีรูปภาพและการแสดงที่มีลักษณะพาดพิง ดูหมิ่นสถาบันกษัตริย์ ทั้งนี้ ในเวลาต่อมากองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.) ได้เข้าแสดงหมายจับในคดีมาตรา 112 ตามหมายจับของศาลอาญา โดยพนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหาทั้งสามในความผิดตามมาตรา 112 และ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ มาตรา 14(1)(3) โดยระบุว่าพฤติการณ์ดังกล่าวมีเจตนาล้อเลียน ด้อยค่า พระราชินีในรัชกาลที่ 9 และสมาชิกราชวงศ์ (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2565a)

ซึ่งยังไม่รวบรวมกรณีของยัน มาร์ชัล (Yan Marshal) ดาว TikTok ชาวฝรั่งเศส ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ถูกส่งตัวกลับประเทศ และได้รับหนังสือคำสั่งแจ้งเป็นบุคคลห้ามเข้าในราชอาณาจักรไทยเพราะมีพฤติกรรมเป็นภัยต่อความมั่นคง อันเนื่องมาจากทำคลิปวิดีโอเผยแพร่ผ่าน TikTok ล้อเลียนรัฐบาลและการเมืองไทยอยู่บ่อยครั้ง (BBC News, 2564) จากประเด็นดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า TikTok มีบทบาทในการท้าทายอุดมการณ์ใหญ่ของรัฐได้ด้วยอารมณ์ขันและความบันเทิง เนื่องจากการใช้กฎหมายมาตรา 112 ในการฟ้องร้องคดีความที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกบนพื้นที่ออนไลน์ของประชาชนในลักษณะดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนของความกังวลเกี่ยวกับเนื้อหาเหล่านั้นว่าอาจส่งผลกระทบต่อสถานะและความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นเสาหลักของสังคมไทย แม้ว่าคลิปวิดีโอต่าง ๆ จะถูกนำเสนอในรูปแบบของความบันเทิงหรือในเชิงตลกขบขัน โดยตั้งใจทำให้น้ำหนักหรือสารดังกล่าวไม่เป็นการเมืองมากเกินไปก็ตาม

ถึงแม้ว่า TikTok จะเป็นแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่มีสถิติการดำเนินคดีความทางการเมืองไม่สูงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับแพลตฟอร์มอื่น ๆ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะ TikTok เพิ่งเปิดให้ใช้บริการได้ไม่นาน ภาครัฐยังไม่เท่าทันและเข้าควบคุมไม่เข้มข้นมากนัก รวมถึง TikTok ยังเป็นแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่มีรูปแบบการใช้งานเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก ซึ่งอาจทำให้ภาครัฐละเลยความสำคัญของแพลตฟอร์มดังกล่าวใน

แง่ของผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง โดยสะท้อนให้เห็นได้จากทั้ง 5 กรณีข้างต้น ที่ประชาชนด้วยตัวเอง ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้เข้าแจ้งความดำเนินคดี แต่ในแง่นี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่ว่ามวลชนฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาลเป็นองคาพยพหนึ่งที่ช่วยเป็นหูเป็นตาหรือคอยสอดส่องพฤติกรรมของประชาชนที่ทำตัวเป็นปฏิปักษ์แก่รัฐ โดยเฉพาะกิจกรรมการเมืองและการแสดงออกบนอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านการแจ้งความดำเนินคดีทางกฎหมาย โดยใช้มาตรา 112 เป็นเครื่องมือสำคัญ

นอกจากการบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการเมืองบนอินเทอร์เน็ตแล้วนั้น พบว่า TikTok ยังเป็นแพลตฟอร์มที่ปลอดภัยจากมาตรการควบคุมข่าวสารของรัฐบาล หรือปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร (Information Operation: IO) เนื่องจากไม่พบบัญชี TikTok ที่ถูกผลิตจากฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานของรัฐบาล ทว่าพบเพียงแต่บัญชี TikTok ที่เป็นของมวลชนฝ่ายตรงข้ามที่สนับสนุนรัฐบาล ที่มีการนำแพลตฟอร์ม TikTok มาใช้เพื่อตอบโต้การเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านรัฐบาล รวมถึงเผยแพร่อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการรักษาอำนาจของรัฐผ่านแฮชแท็กต่าง ๆ เช่น #สามก๊ีบ #สามก๊ีบไม่ถูกใจสิ่งนี้ #นายกขวัณใจประชาชน #สนับสนุน112 #ฉันทเกิดในรัชกาลที่9 #ปกป้องสถาบันกษัตริย์ #รักชาติศาสน์กษัตริย์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันภาครัฐมีการใช้แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการทำสงครามจิตวิทยาและโฆษณาชวนเชื่อในหมู่ประชาชน โดยพบว่ามาตรการดังกล่าวมีพื้นที่ปฏิบัติการหลักอยู่บน Facebook และ Twitter ที่ปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลหยั่งรากลึกลงไปในพื้นที่ดังกล่าว โดยมีหลักฐานสำคัญคือการระงับบัญชีที่เป็นเครือข่ายของปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารของไทยจำนวน 926 บัญชี ของฝ่ายความปลอดภัยทางอินเทอร์เน็ต (Twitter Safety, 2020) รวมถึงการลบและปิดบัญชีผู้ใช้เฟซบุ๊กและเฟซบุ๊กเพจที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการดังกล่าวของกองทัพไทย โดยฝ่ายนโยบายความมั่นคงทางไซเบอร์ของเฟซบุ๊ก (Facebook, 2021) ในขณะที่ TikTok ยังไม่พบรายงานจากผู้ให้บริการว่ามีการตรวจพบบัญชีที่เกี่ยวข้องกับไอโอของรัฐบาลไทย ปรากฏการณ์เช่นนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่ารัฐใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการควบคุมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนในสังคม

ภาพที่ 7 : แฮชแท็กที่ TikTok ฝ่ายตรงข้ามนำมาใช้สำหรับสนับสนุนรัฐบาล

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาข้างต้น TikTok เป็นแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่มีบทบาทสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โดย TikTok ทำหน้าที่สำคัญในการเมืองปัจจุบันสองประการ คือ ประการแรก TikTok ทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหน่วยงานของรัฐบาล รวมถึงสถาบันการเมืองต่าง ๆ ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และประการที่สอง การใช้ TikTok ในการสื่อสารทางการเมืองสัมพันธ์กับเรื่องการใช้อารมณ์ขันในฐานะเครื่องมือประท้วงกับรัฐ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการแสดงออกทางการเมืองที่พบเห็นได้ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ (new generation) ที่มักนำมาใช้สำหรับเสียดสีล้อเลียนรัฐและผู้มีอำนาจในสังคม อย่างไรก็ตาม การประท้วงทางการเมืองโดยการสื่อสารผ่านอารมณ์ขันในลักษณะดังกล่าวเป็นรูปแบบการประท้วงที่สร้างสรรค์และมีเสน่ห์ รวมถึงแตกต่างจากการประท้วงทางการเมืองโดยทั่วไปที่มักถูกแสดงออกผ่านอารมณ์ในเชิงลบหรือรุนแรง ซึ่ง TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ในอีกด้านหนึ่งของการต่อสู้ทางการเมือง ที่นอกเหนือไปจากการแสดงออกด้วยความคับข้องใจ ความโกรธแค้น ความขัดแย้ง และอื่น ๆ ในฐานะเหยื่อ

นอกจากนี้ อารมณ์ขันที่ปรากฏบน TikTok ยังทำหน้าที่ท้าทายอุดมการณ์ใหญ่ของรัฐ โดยเฉพาะอุดมการณ์เรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์ได้ด้วยเช่นกัน เนื่องจากพบว่ามีการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งเป็นกฎหมายที่สัมพันธ์กับการปกป้องชุดคุณค่าของสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทยโดยตรง มาเอาผิดกับเนื้อหาและการแสดงออกที่กระทบต่อสถานะและความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์บนแพลตฟอร์ม TikTok แม้ว่าเนื้อหาเหล่านั้นจะถูกนำเสนอในรูปแบบของความบันเทิงหรือไม่ใช่ในเชิงหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อสถาบันกษัตริย์ก็ตาม

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฯ คือ กลไกหลักทางกฎหมายที่รัฐนำมาใช้สำหรับจัดการกับเนื้อหาและการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านรัฐบาลและสถาบันกษัตริย์ ทว่า TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ถูกควบคุมจากรัฐต่ำกว่าแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ประเภทอื่น ๆ ทั้งในแง่ของการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการควบคุมอินเทอร์เน็ตของรัฐบาล เนื่องจากสถิติการถูกดำเนินคดีความทางการเมืองจากการแสดงออกบนแพลตฟอร์ม TikTok นั้นต่ำกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับ Facebook หรือ Twitter ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มในลำดับต้น ๆ ที่ถูกดำเนินคดีความทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง รวมถึงตกอยู่ภายใต้การควบคุมของปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลอย่างเข้มข้น แม้ว่าเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลจะเผชิญกับผู้ใช้อื่นๆ บน TikTok ฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป็นฝ่ายมวลชนที่สนับสนุนรัฐบาลที่มีการใช้แพลตฟอร์ม TikTok ในการตอบโต้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเครือข่ายผู้ประท้วงก็ตาม ดังนั้น ในแง่นี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่เสรี สามารถถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์อะไรก็ได้ รวมถึงถูกใช้โดยบุคคลใดก็ได้ (จันจิรา สมบัติพูนศิริ, 2562) สื่อสังคมออนไลน์จึงไม่ใช่เครื่องมือของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว แต่ทว่าฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาลรวมถึงรัฐบาลเองก็มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการบรรลุเป้าหมายของตน

ความสัมพันธ์ระหว่างอินเทอร์เน็ตกับสถาบันการเมืองและระบอบประชาธิปไตยจากกรณีศึกษาครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบในสองทิศทาง คือ แม้ว่าอินเทอร์เน็ตจะเป็นเครื่องมือของประชาชนในการประท้วงต่อสู้กับอำนาจรัฐ แต่ทว่าอินเทอร์เน็ตก็สามารถทำให้คุณค่าของประชาธิปไตยมีปัญหาได้เช่นกัน เนื่องจากกฎหมายควบคุมอินเทอร์เน็ตของรัฐบาลได้ส่งผลกระทบต่อการขยายขอบเขตอำนาจและเครื่องมือในการปกครองของรัฐ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพในการแสดงออกออนไลน์ ผ่านการพูดคุยถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์หรือการตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทย ดังนั้น อินเทอร์เน็ตจึงไม่ใช่พื้นที่สาธารณะ (public sphere) ที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐ เนื่องจากปัจจุบันรัฐไทยรวมถึงกลไกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐ มีความพยายามเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมการเมืองบนพื้นที่อินเทอร์เน็ต ทั้งในรูปแบบของการบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมเนื้อหาที่แพร่กระจายบนอินเทอร์เน็ต รวมถึงการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐโดยตรง

ข้อเสนอแนะ

1. บทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองผ่าน TikTok เพื่อการต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในระหว่างช่วงปี 2563 - 2564 เป็นหลัก โดยไม่ได้พิจารณาถึงสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงหลังที่ทั้งพัฒนา ยกระดับ ตลอดจนถดถอยลง ดังนั้น การศึกษาบทบาทของแพลตฟอร์ม TikTok ในช่วงหลังของการประท้วงทางการเมืองตั้งแต่ช่วงปี 2565 เป็นต้นไป เพื่อสังเกตว่า TikTok มีส่วนเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางการเมืองของเครือข่ายผู้ประท้วงต่อต้านรัฐบาลหรือไม่อย่างไร รวมถึงมีบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไรนั้น จึงสามารถแสดงให้เห็นถึงพลวัตของการใช้แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ TikTok ในฐานะที่เป็นเครื่องมือการสื่อสารทางการเมืองและการประท้วงกับรัฐบาล

2. บทความวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปัจจัยที่มีส่วนทำให้ TikTok ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการต่อต้านรัฐบาลในปัจจุบัน โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาผลกระทบ (impact) ที่เกิดขึ้นจากการใช้แพลตฟอร์มดังกล่าวในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากนัก ดังนั้น การศึกษาว่า TikTok ถูกนำมาใช้ในทางการเมืองและส่งผลกระทบต่อการเมืองอย่างไรนั้น จึงเป็นส่วนสำคัญที่สามารถทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

@____1991.s. (2564, 14 กุมภาพันธ์). Thailand is the land of compromise

#WhatHappeningInThailand #roleplay [วิดีโอ]. TikTok.

https://www.tiktok.com/@____1991.s/video/6929054489139793154

@aree_aroii. (2563, 17 ตุลาคม). October will always be an important month

#respectthaideocracy #ให้มันจบที่รุ่นเรา #หยุดคุกคามประชาชน #เยาวชนปลดแอก
#thailand #fyp #democracy [วิดีโอ]. TikTok.

https://www.tiktok.com/@aree_aroii/video/6884296795002866950

@bysonhy. (2563, 19 สิงหาคม). เราไม่ได้ชิงชาติ แต่เราชิงเผด็จการ เผด็จการที่กินเงินภาษีประชาชนไป

อำนวยความสะดวกให้พวกพ้องตัวเอง #อย่าปิดการมองเห็น #เยาวชนปลดแอก #เผด็จการจงพินาศ
[วิดีโอ]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@bysonhy/video/6862539856757689602>

@growninthedarkage. (2564, 7 สิงหาคม). #ลองวิเคราะห์ แผ่นป้ายไวรัล VVIP ที่ไม่มีใครปลดออก #

การเมือง#ม็อบ7สิงหา#เยาวชนปลดแอก#สังคมต้องรู้#รักชาติศาสน์กษัตริย์#ข่าวtiktok#ข่าววันนี้
[วิดีโอ]. TikTok.

<https://www.tiktok.com/@growninthedarkage/video/6993648349601615130>

@growninthedarkage. (2565, 24 กุมภาพันธ์). เราต้อง #รักชาติ จริงๆ หรือ เราแค่ต้องรักเพื่อนมนุษย์ #

สังคมต้องรู้ #ฉันทliveในยุคมืด #ชวนคิด ##ชาตินิยม [วิดีโอ]. TikTok.

<https://www.tiktok.com/@growninthedarkage/video/7068303657028078875>

@imerrymine. (2563, 23 กรกฎาคม). #เยาวชนปลดแอก [วิดีโอ]. TikTok.

<https://vt.tiktok.com/ZSRhxBNFU/>

@jeansnyjn. (2564, 12 สิงหาคม). Let's learn some English today #tiktokeducation #tiktokedutok

#basicvocab #basicvocabulary #whats happening in thailand #in thai [วิดีโอ]. TikTok.

<https://www.tiktok.com/@jeansnyjn/video/6995469926525914394>

@maomomoo. (2563, 24 กันยายน). ผมไม่รู้ๆๆ #เยาวชนปลดแอก #ประชาธิปไตยจงเจริญ #เผด็จการ

จงพินาศ [วิดีโอ]. TikTok.

<https://www.tiktok.com/@maomomoo/video/6876009783061794050>

@mhengkohpim_. (2564, 19 กรกฎาคม). สวัสดิ์ค่ะคุณประยุทธ์ รับอะไรดีคะ? #ประยุทธ์ออกไป #ออกไป

อีสี่ส #ออกไปอีสี่ส #ประชาธิปไตย #เยาวชนปลดแอก [วิดีโอ]. TikTok.

https://www.tiktok.com/@mhengkohpim_/video/6986611601851878682

@mr.tee003. (2563, 19 ตุลาคม). ขอเป็นข้าราชการ ชาติเดียวพอ เกรงใจ #fyp #เยาวชนปลดแอก #ม็อบ

14ตุลา #thailand [วิดีโอ]. TikTok.

<https://www.tiktok.com/@mr.tee003/video/6885203615280024834>

@p_plustar. (2563, 18 ตุลาคม). ชาติ ศาสนา ประชาชน #fyp #ม็อบ [วิดีโอ]. TikTok.

https://www.tiktok.com/@p_plustar/video/6884855838582803713

@tiktoklookmee. (2563, 5 พฤศจิกายน). เป็นรูปที่มีทุกบ้าน #ประชาธิปไตย #ประชาชน #รูปที่มีทุกบ้าน
#รอยัลลิสต์มาเก็ตเพลส [วิดีโอ]. TikTok.

<https://www.tiktok.com/@tiktoklookmee/video/6891507161218780418>

@unknowxxn. (2564, 26 มิถุนายน). ตอบกลับ @anknowxn รัฐธรรมนูญแก้ทำไม เลือดมัมหมี่
ประชาธิปไตยมันพุ่งพล่าน #ขอคนละซื้อรื้อระบอบประยุทธ์ #มีอบ24มิถุนา #แก้รัฐธรรมนูญ #
รัฐบาลเฮงชวย [วิดีโอ]. TikTok.

<https://www.tiktok.com/@unknowxxn/video/6978024948803570970>

BBC News. (2564, 13 ธันวาคม). ยัน มาร์ค : ดึงด็อกเกอร์ชาวฝรั่งเศสผู้ถูกห้ามเข้าไทยเพราะอาจ “เป็น
บุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม”. <https://www.bbc.com/thai/thailand-59586319>

กนกกรรย์ ธรรมชาติ. (2565, 3 กุมภาพันธ์). วิเคราะห์ขาลง Facebook ยอดคนใช้งานรายวันไม่โต มาร์ก
ซัคเคอร์เบิร์ก สูญเสีย 8 แสนล้านบาทในวันเดียว. WorkpointTODAY.

<https://workpointtoday.com/facebook-daily-active-users-down-for-the-first-time/>

กาญจนา แก้วเทพ. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. ภาพพิมพ์.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2550). อินเทอร์เน็ตกับการพัฒนาประชาธิปไตย. วารสารรัฐสภาสาร, 55(8), 117-
131.

จันจิรา สมบัติพูนศิริ. (2558). หัวข้อต่ออำนาจ : อารมณ์ขันและการประทุด้วยสันติวิธี. มติชน.

จันจิรา สมบัติพูนศิริ. (2562, 7 มกราคม). ‘Digital Politics’ การเมืองใหม่ในโลกดิจิทัล กับ จันจิรา สมบัติ
พูนศิริ. The 101. World. <https://www.the101.world/one-on-one-ep-37/>

ณัฐกานต์ ภูมณรงค์. (2551). การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในช่วงการต่อต้านรัฐบาล
ทักษิณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. Chiang Mai University Digital Collections (CMUDC).
<https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:107732>

ณัฐพล ม่วงท่า. (2565, 8 พฤษภาคม). สรุปข้อมูลผู้ใช้งาน TikTok Data Stat & Insight 2022. Everyday
Marketing. <https://www.everydaymarketing.co/trend-insight/tiktok-data-stat-and-insight-thailand-2022-we-are-social/>

ธงชัย ชลศิริพงษ์. (2564, 24 มีนาคม). แค่นึกไม่พอ แผนธุรกิจปี 2021 ของ TikTok เน้นการตลาด สร้าง
อาชีพให้คนได้. Brand Inside. <https://brandinside.asia/tiktok-thailand-2021/>

ธงชัย วินิจจะกุล. (2562). ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). ฟาเดียวกัน.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2556). และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชน
ก่อน 14 ตุลาฯ (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). ฟาเดียวกัน.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2565). ให้คนตีปกครองบ้านเมือง : การเมืองวัฒนธรรมของชาวไทย. ฟาเดียวกัน.

- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2562). ประชาธิปไตยไฮเบอร์กับการพัฒนาคุณค่าของประชาธิปไตยในประเทศไทย. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 8(3), 168-193.
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2549). รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างสภาวะการครองอำนาจนำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/58726>
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2564, 21 พฤษภาคม). แจ้ง "ม.112-พ.ร.บ.คอม" สวาทาสินธุ์ เหตุโพสต์คลิป TikTok วิจารณ์การใช้ภาษาประชาชน พบตัวแทนประยุทธ์ เป็นผู้กล่าวหา. <https://tlhr2014.com/archives/29954>
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2565a, 17 มิถุนายน). ปอท. จับ "มัมดิว" และพวก ข้อหา ม.112 อ้างทำคลิปเจตนาล้อเลียนอดีตราชนีและสมาชิกราชวงศ์ หลัง "ศรีสุวรรณ" แจ้งความ. <https://tlhr2014.com/archives/44935>
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2565b, 30 พฤศจิกายน). อัยการกำแพงเพชรสังข์ฟ้องรวด 3 คดี ม.112 กรณีทำคลิป Tiktok และส่งข้อความกลุ่มไลน์ ก่อนศาลให้ประกันคดีละ 1.5 แสนบาท <https://tlhr2014.com/archives/51155>
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2566a, 12 มกราคม). สถิติผู้ถูกดำเนินคดีมาตรา 112 "หมิ่นประมาทกษัตริย์" ปี 2563-66. <https://tlhr2014.com/archives/23983>
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2566b, 2 กุมภาพันธ์). อัยการกำแพงเพชรสังข์ฟ้องคดี ม.112 "หนุ่มเกาะพะงัน" ทำคลิป TikTok คุยหยอกแฉ. <https://tlhr2014.com/archives/53155>
- สราวุธ ทับทอง. (2563, 29 มีนาคม). ความท้าทายครั้งใหม่กับการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน จัดการโรคระบาดเป็นครั้งแรก. The Momentum. <https://themomentum.co/thailand-state-of-emergency-fight-covid-19/>
- สาวตรี สุขศรี. (2555). ผลกระทบจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และนโยบายของรัฐกับสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น. โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw) ในมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2560, 23 ธันวาคม). อัตลักษณ์ 'คนดี' กับความล้มเหลวของประชาธิปไตยไทย. ประชาไท. <https://prachatai.com/journal/2017/12/74699>
- อดิรุจ ดือระ. (2564, 18 สิงหาคม). "คนดี" ไม่มีจริง "ระบบที่ดี" ช่วยชาติพ้นภัย. Decode. <https://decode.plus/20210818/>
- ไอลอว์. (2561, 20 ธันวาคม). เลือกตั้ง 62: 9 พฤติกรรม คสช. (ส่อ) โกงและเอาเปรียบเลือกตั้ง. <https://ilaw.or.th/node/5076>

ภาษาอังกฤษ

- Carson, D. (2021). A Content Analysis of Political Discourse on TikTok (Student Research Submissions 415). https://scholar.umw.edu/student_research/415
- Cervi, L., Tejedor, S., & Marín Lladó, C. (2021). TikTok and the new language of political communication. *Cultura, Lenguaje y Representación*, 26, 267-287. <https://doi.org/10.6035/clr.5817>
- Cinelli, M., Morales, G. D. F., Galeazzi, A., Quattrociocchi, W., & Starnini, M. (2021). The echo chamber effect on social media. *The Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, 118(9), 1-8. <https://doi.org/https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>
- Côté, F. (2004). Parliamentary institutions and cyber-democracy. *Canadian Parliamentary Review*, 27(3), 23-26.
- Facebook. (2021). February 2021 Coordinated Inauthentic Behavior Report. Meta. <https://about.fb.com/wp-content/uploads/2021/03/February-2021-CIB-Report.pdf>
- Fajemisin, J. T. (2012). Cyber-democracy and its impact on politics. *Humanities and Social Sciences Review*, 1(3), 435-446.
- Gramsci, A. (1972). Selection from the prison notebooks of Antonio Gramsci (Q. Hoare & G. N. Smith, Trans.). International Publishers.
- He, J. (2020, December 15). We shouldn't ignore the political potential of TikTok. *The Gateway*. <https://thegatewayonline.ca/2020/12/political-potenital-of-tiktok/>
- Heavner, K. (2021). The Impact of Media Algorithms on The Habermassian Public Sphere and Discourse (Graduate Theses and Dissertations). <https://scholarworks.uark.edu/etd/4069>
- Herrman, J. (2020, June 28). TikTok is shaping politics. But how? *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2020/06/28/style/tiktok-teen-politics-gen-z.html>
- Jalli, N. (2021, February 24). How TikTok can be the new platform for political activism: lessons from Southeast Asia. *The Conversation*. <https://theconversation.com/how-tiktok-can-be-the-new-platform-for-political-activism-lessons-from-southeast-asia-155556>
- _____. (2022, March 27). TikTok is propagandists' new tool to win elections in Southeast Asia. *The Jakarta Post*. <https://www.thejakartapost.com/opinion/2022/03/27/tiktok-is-propagandists-new-tool-to-win-elections-in-southeast-asia.html>

- Margolis, M. (2007). E-government and democracy. In R. J. Dalton & H.-D. Klingemann (Eds.), *The Oxford handbook of political behavior* (pp. 765-782). Oxford University Press.
- Mohsin, M. (2022, July 10). 10 TikTok statistics that you need to know in 2022 [Infographic]. Oberlo. <https://www.oberlo.com/blog/tiktok-statistics>
- Noveck, B. S. (2000). Paradoxical Partners: Electronic Communication and Electronic Democracy. In P. Ferdinand (Ed.), *The Internet, Democracy and Democratization* (pp. 18-35). Frank Cass.
- Reed, J.-P. (2012). Theorist of Subaltern Subjectivity: Antonio Gramsci, Popular Beliefs, Political Passion, and Reciprocal Learning. *Critical Sociology*, 39(4), 561-591.
- Rheingold, H. (1993). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Addison-Wesley.
- Sassoon, A. (1982). *Approaches to Gramsci. Writers and Readers*.
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. Yale University Press.
- Shapiro, A. L. (1999). *The control revolution: How the internet is putting Individuals in charge and changing the world we know*. Public Affairs.
- Shepardson, D. (2023, February 28). Exclusive: White House sets deadline for purging TikTok from federal devices. REUTERS. <https://www.reuters.com/technology/white-house-gives-agencies-30-days-impose-federal-device-tiktok-ban-2023-02-27/>
- Sinpeng, A. (2021). *Opposing Democracy in the Digital Age: The Yellow Shirts in Thailand*. University of Michigan Press.
- Sodani, T., & Mendenhall, S. (2021). Binge-Swiping Through Politics: TikTok's Emerging Role in American Government. *Journal of Student Research*, 10(2), 1-10. <https://doi.org/https://doi.org/10.47611/jsrhs.v10i2.177>
- Twitter Safety. (2020, October 8). Disclosing networks to our state-linked information operations archive. Twitter Blog. https://blog.twitter.com/en_us/topics/company/2020/disclosing-removed-networks-to-our-archive-of-state-linked-information
- Vijay, D., & Gekker, A. (2021). Playing Politics: How Sabarimala Played Out on TikTok. *American Behavioral Scientist*, 65(5), 712-734. <https://doi.org/10.1177/0002764221989769>

Zeng, J., & Abidin, C. (2021). ‘#OkBoomer, time to meet the Zoomers’: studying the memefication of intergenerational politics on TikTok. *Information, Communication & Society*, 24(16), 2459-2481. <https://doi.org/10.1080/1369118x.2021.1961007>

Translated References

- @____1991.s. (2021, February 14). Thailand is the Land of Compromise #WhatHappeningInThailand #roleplay [Video]. TikTok. https://www.tiktok.com/@____1991.s/video/6929054489139793154 (in Thai)
- @aree_aroii. (2020, October 17). October Will Always Be An Important Month #respectthaidemocracy #LetItEndAtOurGeneration #Freeyouth #Thailand [Video]. TikTok. https://www.tiktok.com/@aree_aroii/video/6884296795002866950 (in Thai)
- @bysonhy. (2020, August 19). We are not Anti-Patriotism, But We Hate a Dictatorship that Uses Public Tax Money to Provide Comfort to its Partisans. [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@bysonhy/video/6862539856757689602> (in Thai)
- @growninthedarkage. (2021, August 7). #Tryanalyzing WIP Vinyl Plaques that is No One Removed. [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@growninthedarkage/video/6993648349601615130> (in Thai)
- _____. (2022, February 24). Do We Really Have to #LoveNation or Do We Just Have to Love Our Fellow Human Beings? [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@growninthedarkage/video/7068303657028078875> (in Thai)
- @imerrymine. (2020, July 23). #Freeyouth [Video]. TikTok. <https://vt.tiktok.com/ZSRhxBNFU/> (in Thai)
- @jeansnyjn. (2021, August 12). Let’s Learn Some English Today #tiktokeducation #tiktokedutok #basicvocab #basicvocabulary #whatshappeninginthailand #in thai [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@jeansnyjn/video/6995469926525914394> (in Thai)
- @maomomoo. (2020, September 24). I Don’t Know #Freeyouth #LongLiveDemocracy [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@maomomoo/video/6876009783061794050> (in Thai)
- @mhengkohpim_. (2021, July 19). Hello Mr. Prayut, What Would You Like? [Video]. TikTok. https://www.tiktok.com/@mhengkohpim_/video/6986611601851878682 (in Thai)

- @mr.tee003. (2020, October 19). I Want to be An Inhabitant in One Nation Enough. Be Considerate. #fyp #freeyouth [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@mr.tee003/video/6885203615280024834> (in Thai)
- @p_plustar. (2020, October 18). Nation, Religion, and the People #fyp #mob [Video]. TikTok. https://www.tiktok.com/@p_plustar/video/6884855838582803713 (in Thai)
- @tiktoklookmee. (2020, November 5). It's a Picture that Has Every House #Democracy #ThePeople #RoyalistMarketPlace [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@tiktoklookmee/video/6891507161218780418> (in Thai)
- @unknowxxn. (2021, June 26). Reply @anknowxn Why Did the Constitution Change.? The Blood of Democracy is Surging. [Video]. TikTok. <https://www.tiktok.com/@unknowxxn/video/6978024948803570970> (in Thai)
- BBC News. (2021, December 13). Yan Marchal : A French TikTok Who was Banned from Entering Thailand Because He Might “He is a Person Who is a Threat to Society.”. <https://www.bbc.com/thai/thailand-59586319> (in Thai)
- Charoenwongsak, K. (2007). Internet and Democratic Development. Journal of the National Assembly Message, 55(8), 117-131. (in Thai)
- Chonsiripong, T. (2021, March 24). TikTok's 2021 business plan focuses on marketing and creating a career for people. Brand Inside. <https://brandinside.asia/tiktok-thailand-2021/> (in Thai)
- Dure, A. (2021, August 18). “Good People” Do Not Exist, “Good System” Saves the Nation from Danger. Decode. <https://decode.plus/20210818/> (in Thai)
- iLaw. (2018, December 20). Election 62: 9 NCPO Behaviors Show Sings of Cheating and Taking Advantage of elections. <https://ilaw.or.th/node/5076> (in Thai)
- Kaewthep, K. (2008). Streams of Thinkers in Political Economy Theory and Communication Studies. Pabpim Publishing. (in Thai)
- Kongkirati, P. (2013). And then the Movement Appeared. Politics and Culture of Students and Intellectuals before 14 October (2nd edition ed.). Sameskybooks Publishing. (in Thai)
- _____. (2022). Allow Goog People Rule the Country: Politics and Culture of the Thai Right. Sameskybooks Publishing. (in Thai)
- Kunnarong, N. (2008). The Political Communication on Internet in the periods of the Opposition against the Thaksin Government [Chiang Mai University]. Chiang Mai University Digital

- Collections (CMUDC). <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:107732> (in Thai)
- Muangtham, N. (2022, May 8). Summary of TikTok Data Stat & Insight 2022. Everyday Marketing. <https://www.everydaymarketing.co/trend-insight/tiktok-data-stat-and-insight-thailand-2022-we-are-social/> (in Thai)
- Pongsawat, P. (2019). Cyber Democracy and the Development of Democratic Values in Thailand. *Journal of Public Administration and Politics*, 8(3), 168-193. (in Thai)
- Puttaksa, W. (2006). Thaksin Government's Attempts to Build Hegemony [Chulalongkorn University]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/58726> (in Thai)
- Sombatpoonsiri, J. (2015). *Laughter against power : Humor and Peacefil Protest*. Matichon Publishing. (in Thai)
- _____. (2019, January 7). 'Digital Politics' The Politics in Digital World with Janjira Sombatpoonsiri. The 101. World. <https://www.the101.world/one-on-one-ep-37/> (in Thai)
- Suksri, S. (2012). Impact of the Computer-Related Crime Act 2007 ans State Policies on the Right to Freedom of Expression. *iLaw*. (in Thai)
- Tabthong, S. (2020, March 29). New Challenges in Using Emergency Decree Manage the Epidemic for the First Time. The Momentum. <https://themomentum.co/thailand-state-of-emergency-fight-covid-19/> (in Thai)
- Taweesak, S. (2017, December 23). Indentity of 'Good People' and the Backwardness of Thai Democracy. *Prachatai*. <https://prachatai.com/journal/2017/12/74699> (in Thai)
- Thai Lawyers for Human Rights. (2021, May 21). Report "Article 112-Computer Related Crime Act" Kakasin People, Because Posing TikTok Clips Criticizing the Use of Public Taxes, Found that Prayut's Representative is an Accuser. <https://tlhr2014.com/archives/29954> (in Thai)
- _____. (2022a, June 17). TCSD Arrested "Mumdew" and Partisan on Charges of Article 112 Claiming to Make a Clip to Parody the Former Queen and Members of the Royal Family. <https://tlhr2014.com/archives/44935> (in Thai)

- _____. (2022b, November 30). The Prosecutor of Kamphaeng Phet ordered 3 cases under Article 112 for Making TikTok Clips and Sending LINE Group Messages. <https://tlhr2014.com/archives/51155> (in Thai)
- _____. (2023a, January 12). Statistics of Persons Prosecuted under Article 112 “Lèse-Majesté” in 2020-2023. <https://tlhr2014.com/archives/23983> (in Thai)
- _____. (2023b, February 2). The Prosecutor of Kamphaeng Phet Sent a Lawsuit Article 112 “Phangan People” Making a TikTok Clip, Talking with a Cat. <https://tlhr2014.com/archives/53155> (in Thai)
- Thammachat, K. (2022, February 3). Analyze the Downward Trend of Facebook. The Number of Daily Active Users is Not Growing. Mark Zuckerberg Lost 800 Billion Baht in One Day. WorkpointTODAY. <https://workpointtoday.com/facebook-daily-active-users-down-for-the-first-time/> (in Thai)
- Winichakul, T. (2019). Democracy with the King above Politics. (2nd edition). Sameskybooks Publishing. (in Thai)